

פרשת ויחי
תשפ"ז
- גליון 76 -

מעובד מתוך שיעורי הרב יצחק שפירא
ראש ישיבת עוד יוסף חי

מעמקים

25
∞

מדור חדש:
תשובת השובב"ם

18
∞

כיצד נאחה את
הקרע בעם?

9
∞

כיצד אדם שנמצא לבד
יכול 'לצאת מעצמו'?

לשאלות, הערות, ולקבלת העלון
shiurimshapira@gmail.com

או בטלפון - יוסף חיים
053.724.6111

אנו מזכירים שקיים פורום דיונים
בנושאי השיעורים, להצטרפות
לפורום יש לשלוח בקשה למייל
המופיע למעלה

לשמיעת השיעורים בקול הלשון
073.371.8149

תוכן ענינים

5	מעמיקים בפרשה עבודת ה' בטבעיות – זה אפשרי?!
9	מעמיקים בחסידות הצמצום ויצירת המקום הפנוי
18	מעמיקים בחסידות המלכים נועדו עברו יחדיו (ב)
25	מעמיקים בנפש תשובת השובבי"ם
35	מעמיקים בצדיקים גניבת הצרור (ב)
41	שו"ת מעמקים נהנים לצום

לקבלת
עדכונים על
השיעורים
התקשר
ליוסף חיים
053-7246111

שווה לך לבוא!

השיעור השבועי של הרב יצחק שפירא | יום א' | 21:30 | רח' הרב צבי יהודה 18 | קומה 2 | דירה 4

צוללים למעמקים

שיעורים נוספים ומרתקים מאת הרב זמינים ב"קול השני"
חסידות | פרשת שבוע | כתבי האר"י | תורת הנפש | עבודת השם

חייגו והאזינו 073-371-8149

מעמיקים בפרשה

מאירים עיניים בפרשת השבוע

עבודת ה' בטבעיות – זה אפשרי?!

כאשר יעקב אבינו מברך את השבטים (וכך זה גם בברכות של משה רבינו) הוא משתמש רבות בדימויים מעולמם של בעלי החיים: "גור אריה יהודה", "יששכר חמור גרם", "בנימין זאב יטרף" ועוד. בנוסף אומרים חכמינו (סוטה יא, ב) שכל השבטים נמשלים לבעלי חיים, גם אלו שלא כתוב בהם דימוי כזה, כמו שכתוב "כי חיות הנה".

לעומת זאת בברכות של האבות, כאשר הקדוש ברוך הוא מברך את אברהם, וכאשר אברהם מברך את יצחק ויצחק את יעקב – הם לא משתמשים בדימויים של בעלי חיים. למה האבות לא נמשלים לבעלי חיים והשבטים כן?

♦ ברכות על מלחמה ועבודת ה'

חלק גדול מהברכות שיעקב מברך את השבטים מתייחסות למצב של מלחמה: "ידך בעורף אויבך", "הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור", "בבוקר יאכל עד ובערב יחלק שלל" ועוד. כך זה גם בברכות של משה רבינו בפרשת וזאת הברכה: "בהם עמים ינגח", "וטרף זרוע אף קדקוד" ועוד.

הברכות באות לבטא את המהות של השבטים ואת דרך החיים שלהם. למה דרך החיים באה לידי ביטוי דווקא במלחמה?

בנוסף, חכמינו לומדים את הפסוקים שנוגעים למלחמה כמלחמה פנימית, כלומר כעבודת ה'. כך הם דורשים את הפסוק "בבוקר יאכל עד ובערב יחלק שלל" על קרבן תמיד של שחר ושל בין הערביים (ראה תרגום יונתן בן עוזיאל), ואת הפסוק "וטרף זרוע אף קדקוד" על מצוות תפילין (ראה הלכות תפילין להרא"ש סימן טו). כך זה גם בברכות של בלעם: את הפסוק "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא, לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה" דורשים חכמינו על התגברות כארי לעבודת ה', ועל קריאת שמע שחרית וערבית (ראה רש"י שם). למה עבודת ה' צריכה להיות מתוארת על ידי מלחמה?

♦ שני חלקים במערכת העצבים

בשביל להסביר את הדימוי של השבטים לבעלי חיים, נמשיל את האבות ואת השבטים לשני חלקים במערכת העצבים:

מערכת העצבים היא המערכת שעל ידה המוח מנהיג את הגוף, והיא מחולקת לשני חלקים כלליים, שנקראים היום מערכת העצבים המרכזית ומערכת העצבים האוטונומית. מערכת העצבים המרכזית היא מערכת שמופעלת על ידי המודעות של האדם, והחלק השני של מערכת העצבים הוא חלק שעובד בצורה עצמאית, אוטונומית, שלא עוברת דרך המודעות של האדם. בחלק הזה נמצאים מערכת העיכול והנשימה ושאר המערכות הפנימיות שעובדות בצורה אוטומטית, גם כאשר האדם ישן ואפילו כאשר הוא מחוסר הכרה.

תפקיד נוסף של מערכת העצבים האוטונומית הוא להגן על הגוף במצבי חירום. כאשר נכנס לאדם גורם חיצוני זר לעין וכדומה הוא ממצמצ בצורה אינסטינקטית, בלי שיהיה לו זמן לחשוב על זה, וכן כאשר יש מצב חירום של ממש, כאשר האדם צריך לברוח מסכנה וכדומה, הוא פועל רבות מכח מערכת העצבים האוטונומית. מערכת העצבים הזו מאפשרת לאדם להגיב בצורה מיידית, בלי שהוא יצטרך לחשוב על כך.

אף על פי שהאדם משתמש בפועל במערכת העצבים האוטונומית כאשר יש לו שעת חירום, המערכת הזו קיימת כל הזמן, והגוף לחוץ ודרוך כל הזמן לראות אם יש איום שהוא צריך להגיב עליו באופן מידי. כלומר גם בזמן שגרה האדם 'מבזבז' אנרגיה רבה על המערכת של שעת חירום.

בנוסף, כשם שמערכת העצבים של האדם מגיבה באופן אוטומטי לגירויים ולשעת חירום, כך היא מגיבה גם לקשר בין איש ואשה. גם בקשר בין איש ואשה הגוף מגיב גם בצורה אוטומטית, והתגובות הללו הן פעמים רבות עיקר ההתרגשות שבקשר.

כלומר יש אצל האדם שתי מערכות של חיות: במערכת הראשונה החיות באה לידי ביטוי במודעות, ובמערכת השניה החיות מתפרצת, ולא באה לידי ביטוי דרך המודעות. אפשר להסתכל על ההתפרצות של החיות כמה שמאפשר לאדם להתכנס לתוך עצמו ולהגן על עצמו, כמו בהגנה מפני גורם זר או בשעת סכנה וכדומה, ואפשר להסתכל על ההתפרצות של החיות כהתחברות של האדם לעצם החיים שלו, כמו בקשר בין איש ואשה.

♦ האבות והשבטים

מהמשל של מערכת העצבים נחזור לנמשל, אל האבות והשבטים.

על האבות הקדושים כתוב ש"האבות הן המרכבה", ומסביר זאת בעל התניא (תניא פרק כג) ש"כל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עולם הזה ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם". האבות היו כל הזמן במודעות לנוכחות האלקית.

אבל אצלנו, אצל בני אברהם יצחק ויעקב, על פי רוב הנוכחות האלקית לא נמצאת במודעות שלנו בצורה קבועה. אבל אף על פי כן הנוכחות האלקית יושבת אצלנו כל הזמן כ'מערכת עצבים אוטונומית'. המערכת הזו גורמת לנו לפחד לחטוא, וגורמת לנו שאם יהיה גורם זר חיצוני שירצה להפריד אותנו מה', עצם החיים שלנו יתפרץ, ולא יתן לזה לקרות, אפילו במחיר של מסירות נפש.

עבודת ה' הזו היא עבודה שקיימת בנו כטבע, מכח מה שה' ברא אותנו כיהודים, ולא מכח מודעות קבועה לנוכחות של ה' כמו אצל האבות הקדושים.

כשם שעבודת ה' שנמצאת אצלנו כטבע מתעוררת כדי להילחם עם עם גורם זר, כלומר בעבודה של 'סור מרע', כך היא מתעוררת גם בעבודה של 'ועשה טוב': לפעמים כאשר האדם מתפלל או מקיים מצוות מתעורר בו חשק וחיות בעבודת ה'. גם החשק הזה פעמים רבות לא מתעורר מכח מודעות בהירה לנוכחות של ה', אלא מכח הטבע של הנפש האלקית לרצות לעבוד את ה'. כשם שמערכת העצבים האוטונומית מתעוררת גם בקשר בין איש ואשה ולא רק במצבי חירום, כך גם בעבודת ה' עצם החיים של היהודי מתעורר לא רק בצורה של 'סור מרע', אלא גם בדרך של 'ועשה טוב'. כלומר ההתעוררות הזו של הטבע של הנשמה לא באה רק כדי להגן על עצם היהדות שלנו, אלא גם כאשר אנחנו מתעוררים לעבודת ה' בחיות.

זו הסיבה שהשבטים נמשלו לבעלי חיים והאבות לא: על האבות נאמר ש"האבות הן המרכבה", אבל על השבטים זה לא נאמר ו"אין קורין אבות אלא לשלושה" (ברכות טז, ב). האבות נקראים אבות כיוון שהשבטים הם הבנים שלהם, והם מקבלים מהם בירושה את האמונה ואת הקשר לה'.¹ עבודת ה' כירושה פירושה שהמודעות של האבות לנוכחות האלקית נעשית כטבע אצל הבנים, והטבע הזה הוא מערכת שמגינה על עצם החיים, ומאפשרת לאדם להתחבר ולהתעצם עם עצם החיים שלו.

לכן הפסוקים על המלחמה נדרשים אצל חכמינו כעבודת ה': כשם שעצם החיים מתעורר במצב של מלחמה, כלומר בשעת חירות כהגנה מפני פלישה של גורם חיצוני זר, כך הוא מתעורר גם בקשר, בעבודת ה', וגורם לאדם להתעצם עם הקשר עם ה' שהוא עצם החיים שלו.

1. ראה תניא פרק יח

מעמיקים יחד

יש לכם שאלה על הכתוב במאמר? רוצים לשתף בחידוש הקשור אליו?
פורום "מעמיקים" לעובדי השם - המקום להרחיב ולדון בשיעורי הרב

להצטרפות שלחו מייל ל shiurimshapira@gmail.com

מעמיקים בחסידות

שיעור ראשון

הצמצום ויצירת המקום הפנוי

בשיעורים השבועיים בימי ראשון, שהיו בין אור לה' חשוון לבין אור לד' כסלו, למדנו את מאמרו של אדה"ז ד"ה פתח אליהו. את השיעור הראשון פרסמנו בגליון מס' 68, את חלקו הראשון של השיעור השני פרסמנו בגליון מס' 70, את חלקו השני של השיעור השני פרסמנו בגליון הקודם (75), וכעת אנו מפרסמים את חלקו האחרון של השיעור השני בתוספת השיעור השלישי. השיעורים ערוכים באופן כזה שגם מי שלא למד את השיעורים הקודמים יוכל בע"ה להבין.

ולכן נק' צמצום זה מקום פנוי וחלל כו', פ' שהוא חלל וריק מן האור שאין בו אור והתגלות כלל אלא נשאר בכח במאור.

כדי להסביר את ההבדל בין האור שלפני הצמצום (שהוא לגמרי חלק מהעצמות) לבין האור שאחר הצמצום (שהוא כביכול עומד בפני עצמו), האריז"ל מכנים משל של 'מקום'. האר"י רוצה להגיד שאחרי הצמצום האור נמצא באיזשהו מקום, וכדי שיהיה מקום צריך קודם לסלק את האור.

קודם אמרנו¹ שכאשר האר"י מדבר על אור כמשל הוא לא מתכווין לאור במובן הגשמי, אלא הוא מתכווין לאור במובן הנפשי (האור במובן הגשמי הוא משל למשהו נפשי, והמשהו הנפשי הוא המשל לאלוקות). כך גם כשהאר"י מדבר על 'מקום' הוא לא מתכווין

2. נדפס כמאמר בפני עצמו (בגליון 74) "המשל של האר"י - אור או נפש?".

ל'מקום' במובן הגשמי, שהאור במובן הגשמי נמצא בתוכו. אלא האר"י מתכוון ל'מקום' במובן הנפשי. הבאנו דוגמא לכך שמשתמשים במילה 'מקום' כדימוי נפשי: כאשר אדם לא מתחשב באחרים הוא 'תופס את כל המקום' ולא 'נותן מקום' לאחרים, ולעומת זאת כאשר אדם שם לב לנוכחות של זולתו ומתחשב בה, הוא 'נותן מקום' לזולת. כך זה גם אצל ה', כביכול, ה' 'צמצם' את ה'אור' על מנת 'לתת מקום' לעולמות.

אמרנו שלפני הצמצום האור והמאור הם ממש אותו דבר ולא שייך לחלק ביניהם (וראה בהערה 23 בגליון הקודם, שביארנו שכך אדמו"ר הזקן למד את האר"י), והצמצום בעצם חילק בין האור לבין המאור. כדי להסביר מה בדיוק הצמצום עשה מוסיף האר"י משל של 'מקום'. ה'מקום' הוא לא יכול להיות מקום עבור המאור, שכן המקום עצמו הוא בתוך המאור ("הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו"), אך הוא כן יכול להיות מקום עבור האור.

א"כ מה שהצמצום עשה זה שהוא גרם לכך שיהיה 'מקום' כזה בו האור יכול להתגלות בפני עצמו. אם נחזיר את זה למשל של הנפש נאמר שהמקום הפנוי הוא האפשרות שלנפש יהיה גילוי שהוא כביכול לא הנפש בעצמה. וכמו שאדמו"ר הזקן ממשיך להסביר.

יכולת הנפש להכנס לגוף

אדמו"ר הזקן הולך להסביר כאן שהצמצום הוא מה שמאפשר לנפש להכנס לגוף ולהתגלות במקום שהוא 'חוצה' לה. על מנת להסביר את החידוש המפתיע בכך שלנפש יש גילוי שהוא לא חלק מהנפש בעצמה, נביא תפיסה הפוכה ממה שכתוב כאן במאמר - התפיסה של הפסיכולוגיה. איך הפסיכולוגיה עובדת? היא רואה את הגוף, ומתוך התפקוד של הגוף היא מבינה שיש בתוכו נפש. ולפי ההבנה הזאת היא מגדירה את הנפש³. כשם שאני מסתכל על השולחן ורואה פה ספרים ומחשבים וכו' ואני אומר שזה מה שיש כאן, כך הפסיכולוגיה מסתכלת על האדם ורואה דחפים ונטיות, התגלגלויות והתנהלויות וכך היא מגדירה את האדם. מבחינת הנפש היא מקבץ של כל הדחפים והנטיות ושאר התופעות שרואים בגוף. ממילא מבחינתה לא שייך לדבר על הנפש "קודם בואה לגוף" (כלשון אדמו"ר הזקן כאן שנראה בסמוך).

אך כשהאר"י מסתכל על הנפש הוא עובד בצורה הפוכה לגמרי. וכאן צריך לשים לב לא להתבלבל, בגלל שהנפש כפי שהיא לעצמה היא 'אין' בשבילנו, ואין לנו שום אחיזה בה - אפשר בקלות להתבלבל כאן: אפשר לחשוב שלתאר הפוך זאת

3. זה דוגמא להבין באופן כללי כיצד הקליפה עובדת. היא מגדירה את הפרי לפי הקליפה, ובעצם יוצא שיש רק קליפה (וראה באריכות בחוברת לחנוכה במאמר "כבתה אין זקוק לה")

אומרת שקודם אומרים שיש את הנפש "קודם בואה לגוף" ואז היא בכח, ואח"כ היא מתחברת לגוף ואז היא יוצאת מהכח אל הפועל. אבל צריך לשים לב שהתיאור הזה גם הוא בעייתי, הוא מאוד דומה לפסיכולוגיה. כי גם לפי התיאור הזה אני משתמש בגוף כדי לתאר את הנפש, גם לפי התיאור הזה אני מרגיש שאם אין גוף אז גם אין נפש, ויוצא שעיקר הנפש זה מה שהיא בפועל בתוך הגוף, ואני מגדיר אותה לפי איך שהיא נראית בתוך הגוף.

לכן אם רוצים לצייר את זה בצורה מכוונת יותר צריך להתייחס רק לחלק הנפשי, שיש את הנפש עצמה לפני שהיא באה לגוף ויש אחרי שהיא באה לגוף (כשמדברים על הגוף כעומד לעצמו יוצא שיש כאן משהו מנותק ונפרד מהנפש, אך כשמדברים רק על הנפש הכל נשאר באחדות פשוטה, ולכן זה משל יותר טוב לאלוקות). הנפש כפי שהיא לעצמה היא 'עצם פשוט', היא כולה רק היא בעצמה ואין לה לאיפה להתפשט.⁴ היא מתעצמת עם עצמה, היא מכונסת בתוך עצמה ומבחינתה אין שום דבר חוצה לה, "אין עוד מלבדה".⁵ על מנת שהנפש כפי שהיא לעצמה ("קודם בואה לגוף") תוכל להתגלות ולהאיר בתוך הגוף היא צריכה לייצר בעצמה את היכולת להתגלות במציאות שהיא כביכול מחוץ לה - וזה באמת חידוש גדול ומפתיע, בשביל זה צריך צמצום.⁶ כך כשהנפש רוצה להכנס לתוך הגוף, שהוא כביכול משהו זר עבודה, היא יוצרת בתוכה מקום פנוי וחלל כדי שהיא תוכל להכנס למקום שהוא כביכול מחוץ לה.⁷

4. מבחינת עצם הנפש, איך שהנפש בתוך עצמה - כל מה שהיא רואה ויודעת וכו', הוא כמו סרט שמתחולל בתוכה. אם חושבים שאין דבר כזה גוף אז ממילא תופסים את כל העולם שמחוץ לאדם רק כדמיון מבחינת הנפש. זו הסיבה שאחרי שהנפש נפרדת מהגוף היא תוך זמן קצר מתייחסת לכל החיים שהיו כמו סרט. זה מה שנקרא בלשון חז"ל (ראה לדוגמה זוהר ח"ב ריא): "חיו דהאי עלמא".

5. לכן כאשר אדם נמצא לבד הוא עלול לקמול. כפי שניתן לראות הרבה פעמים אצל אנשים שיוצאים לפנסיה, כשהם עבדו הם נפגשו עם המציאות, היתה להם איזה מטרה בחיים, וכשהם מפסיקים לעבוד פתאום הם מתחילים לקמול. זה נורא, הם מתכנסים פנימה ונעלמים בתוך עצמם. כשהנפש נמצאת לבד היא לא יוצאת החוצה, גם אם היא יוצאת אין לה לאן לצאת.

6. לעניין הזה המשל שהבאנו בהערה הקודמת לא לגמרי מתאים. כי כשהאדם כן הולך לעבוד אז יש לו ממש מקום גשמי מחוץ לו שבו הוא הולך לעבוד, הוא באמת יוצא החוצה, אך אנחנו מדברים כאן על מה שמבחינת הנפש הכל מתרחש בתוכה, וגם את ה'חוצה' היא מייצרת בתוך עצמה. וזה כבר הרבה יותר מסובך, שהרי כשם ש"אין חבוש מוציא את עצמו מבית האסורים" כך אדם לא יכול להכניס את עצמו לתוך בית האסורים, אדם לא יכול לחייב את עצמו ולהגביל את עצמו.

מסופר על הרב קוק זצ"ל בצעירותו. שבפורים אחד הוא ניגש לשוטה של העיירה ואמר לו לחבר את האגודל לאצבע (שיגעו אחת בשניה ויצרו מעגל סגור). אחרי שאותו שוטה עשה כך, הרב קוק לקח מנעול ונעל אותו. ה'שוטה' הזה הסתובב בכל העיירה עם האצבעות סגורות ואמר לכולם "הרב קוק נעל אותי". כמובן שאותו 'שוטה' הבין שבאמת הוא יכול פשוט לפתוח את האצבעות. אם הוא לא היה מבין שזה בדיחה הוא לא היה מסתובב בכל העיירה. כך משוגע מתנהג, הוא מכניס את עצמו לאיזה משהו. הוא 'נועל' את עצמו. וכאילו מתעלם מזה שהכל כאן זה המצאה שלו. והוא יכול לשתרר את עצמו מהכלא שהוא הכניס את עצמו בכאילו.

7. שאלה: יוצא אם כן שכל ה'חוצה' הזה הוא לא אמיתי. תשובה: למה זה לא אמיתי? אנחנו רגילים לדון בצורה אובייקטיבית ולמדוד מה אמת ומה לא בצורה חיצונית לפי המציאות הנוכחית שכבר קיימת. אבל בפנימיות, כשדנים מצד הנפש השאלה אם משהו הוא אמיתי או לא אמיתי תלויה בשאלה כמה אני נכנס לזה, אם נכנסתי לזה ממש - זה אמיתי. אם לא לגמרי נכנסתי לזה - זה לא אמיתי. לכן אצל הרב יצחק 'אמת' היא פנימיות ספירת היסוד, אמת

כמה שמה שאמרנו עכשיו הוא מאד דק, הוא גם מאד מאד מאד פשוט, זה ברור שהקב"ה "אין עוד מלבדו" וממילא הכל הוא בתוכו, וכל המציאות היא כביכול חיצונית לו רק בגלל שהוא החליט שהיא תהיה (אף אחד לא חושב שיש עולם שהוא באמת מחוץ לקב"ה, אף אחד לא מצייר שיש חלל גדול שבתוכו גם הקב"ה נמצא וגם הנבראים). השלב הראשון בשביל שיהיה סדר השתלשלות הוא בעצם לעשות שיהיה בתוכו מקום שהוא מחוץ לו, פשוט מאוד, לא מסובך בכלל.⁸

הציור הזה אמנם מאד מאד מופשט, אבל מצד שני הוא גם מאוד מאוד פשוט בנפש, הוא מבטא את האמונה הפשוטה שיש ליהודי. בסופו של דבר מה שכתוב פה זה מה שכל ילד קטן חושב באופן טבעי על הקב"ה, זה לא משהו גבוה מדי עבור ילד, כל ציור אחר שתצייר הוא יצא מוזר. אם אתה תצייר שיש כאילו הקב"ה במקום אחד והמקום הזה מספיק גדול כדי שיהיה גם הקב"ה וגם ברואים - זה לא יצא לו ציור טוב.

הנפש מגבילה את עצמה ע"מ להכנס לגוף

אחר כל אריכות ההקדמה, נראה את הדברים בלשונו של אדמו"ר הזקן:

וכמשל הנפש, שבבואה לגוף - נראה גילוי החיות שבה, שמחיה את הגוף, אבל קודם בואה לגוף - אע"פ שיש בה כח החיות להחיות את הגוף בהתלבשותה בו, מ"מ הרי החיות ההוא בכח ולא בפועל, כ"ז שלא נתלבשה עדיין בגוף להחיותו ולהוציא גילוי החיות מכח אל הפועל ומההעלם אל הגילוי.

זה התקשרות, "חיותו של הקב"ה אמת", מבחינת הקב"ה אין איזה 'אמת' שהוא מחוייב אליה, מבחינתו 'אמת' זה הכוונה שהוא 'חיותו על זה' וזהו, זה נקרא אמת. כך זה גם מצד עצם הנפש, הכל לפי איך שהיא הולכת, אין מציאות אובייקטיבית מחוצה לה שעל פיה מודדים מהי אמת.

אמנם באמת מה שאמרנו עכשיו אפשר לצייר אותו כמשהו שעבר עלי, שנוצרה לי מציאות חיצונית, אך קשה לצייר כאילו שאני עושה את זה לעצמי, כי זה יוצא כאילו אני המצאתי את עצמי. במובן הזה באמת הנמשל (על הקב"ה) יותר פשוט מהמשל (על נפש האדם). אכן, רק אם האדם מבין שהוא משל לאלוקות אז הוא יכול להבין את עצמו. אדם לא יכול לזהות את מבנה הנפש שלו אם הוא לא חושב שהוא "צלם אלוקים", אם הוא חושב שהוא לא "צלם אלוקים" אז הוא ממילא חושב שהוא כמו בהמה והוא לא מכיר את עצמו כפי שהוא באמת (כך זה הרבה פעמים כשמסבירים משהו ע"י משל, אחרי שתופסים טוב את העניין מבינים שהנמשל הוא הרבה יותר מהמשל).

8. אם נחזור למה שאמרנו בהערה 4, כיצד האדם שיוצא לפנסיה יכול להנצל מהסכנה הזאת? במקום להתקפל לתוך עצמו הוא יכול עכשיו להחליט לשבת וללמוד תורה. אם הוא יכנס כולו לתוך הלימוד כך הוא ייצר לעצמו את ה'חוצה'. כך הוא יסתכל אחורה על כל החיים שלו ויגיד לעצמו "מה עשיתי כל החיים? עד עכשיו חייתי כמו בסרט, חשבתי שבאמת יש מציאות חוצה לי, היום אני מבין שאת הכל אני מייצר בתוך עצמי". כך הקב"ה מייצר את החוצה, הוא משתעשע בתורה, ומחליט להכנס ברצינות לכל השעשועים שלו.

סתם כך מצד עצם הנפש באמת כאילו לא קרה כלום. כי הכל זה היא בינה לבין עצמה. הכל הוא כמו משחק ולא קרה כלום. אבל אם הנפש נכנסה לזה מספיק חזק אז כאילו כן קרה, היא ראתה היא החכימה. זה שהיא נכנסה לזה, זה נקרא שהיא יצרה מקום שהיא יכולה להיכנס לזה, זה נקרא צמצום. כך אדם בגיל מאוד מבוגר אם הוא רק ירפה קצת הוא כבר נעלם מן העולם, אבל הוא יהודי טוב ירא שמים, אוהב את התורה והמצוות אוהב את המשפחה שלו, הוא מתעקש, אז מה הוא עושה? הוא נכנס לזה, להיכנס זה אומר שהוא כאילו הוא צריך להחליט שהוא נכנס לתוך מה שהוא מייצר.

וכן איש חכם, שכשהחכמה שלו היא בבחי' התפשטות לזולתו, או אפילו לעצמו דהיינו בשעה שעוסק בה - אזי היא בבחי' גילוי, שנראית ונגלית חכמתו לזולתו או לעצמו; אבל בעידנא דלא עסיק - הרי חכמתו רק בכח הנפש, דהיינו שיש בכחו להשכיל אם יעסוק בהשכלה, אבל לא באה לידי גילוי מכח אל הפועל.

וכן כח הראי' שבעין, שאף שאם יסתום העין יש לו כח הראי' בשלימות, מ"מ לא בא לידי גילוי להיות העין רואה ממש עד שיפקח עיניו, וכן כח ההילוך שברגל וכיוצא בזה בשאר החושים שבכל האברים כו'.

ועד"ז יובן למעלה בבחי' הצמצום באו"ס, שהאור והגילוי נתצמצם ונתעלם להיות רק בכח המאור ולא בפועל.

אדמה"ז אומר כאן שהמשל לצמצום שבו האור הוא רק"בכח במאור" הוא נפש קודם בואה לגוף, שכל החיות שלה היא רק "בכח ולא בפועל". לפי זה המשל לאור-אין-סוף שלפני הצמצום הוא נפש שהכל אצלה גם בכח וגם בפועל, דהיינו ב"כח שאינו חסר פועל".

איך נראית הנפש כשהכל אצלה ב"כח שאינו חסר פועל"? בעצם הנפש יש את היכולת שיהיה גם שכל וגם כח ראייה וגם כח הילוך, הכל נמצא שם ונכלל בתוך הנפש לגמרי. לפני שהנפש נכנסת לגוף אזי כל הכוחות שלה כלולים יחד לכן נראה לנו שאין שם כלום, אבל באמת יש לה את הכל.

כדי שלנפש תהיה יכולת להיכנס לתוך גוף ספציפי בפועל היא צריכה להחליט שיש לה שתי אפשרויות, שיש אפשרות שהכל יהיה רק בכוח (שהיא לא תאיר בכלל) ויש אפשרות שזה יהיה בפועל (שהיא תאיר), כלומר צריך לבדוד בין ה'בכח' לבין ה'בפועל', שהוא לא ישאר "כח שאינו חסר פועל", אלא שיהיה הבדל בין הכל כקיים בכוח לבין הופעתו בפועל.

ניקח את הדוגמא שהוא מביא מכח הראיה שבעין: כשאני רואה בעין מצד כוחות הנפש שלי, זו רק התגלות של כוח מסוים מתוך הנפש. אך לפני שהנפש מתגלה דרך כוח הראייה שלי היא גם ראתה הכל, מבחינתה הכל היה שקוף. כשנפש נכנסת לגוף לא נוסף לה משהו מבחוץ, כח הראייה הוא לא איזה משהו שנדבק ומתווסף לנפש בבואה לגוף, אלא הוא כח מצומצם מתוך הנפש. גם קודם בואה לגוף היו לה את

9. כדברי הגמרא בחגיגה יב. "אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון - אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו". [א.ה. ניתן אולי להביא כמקור גם את הגמרא בנדה ל': "למה הולד דומה במעי אמו... נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו... שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיה" (וראה במאמר בגליון 70 בסוף הפרק השני, שגם שם הרב חיבר בין א"ס שלפני הצמצום לבין האור שברא ה' ביום הראשון).

כל הכוחות אלא שהם לא היו מבודדים, וכשהנפש נכנסה לגוף כל כח נהיה מבודד לעצמו - וזה מה שהתחדש על ידי בואה לגוף.¹⁰

(אם רוצים להגיד את זה במשל של האור אפשר אולי לתת לעניין הזה המחשה בעזרת מה שיודעים היום על האור:¹¹ האור הפשוט כולל בתוכו את כל הגוונים. כאשר מעבירים אור דרך מנסרה הוא מתפצל לצבעי הקשת (ואפילו יותר מזה, לכל ה'ספקטרום'). אם לאחר הפיצול נשים מנסרה הפוכה, כל האור שהתפצל יחזור והאור יצא כאור פשוט דרך נקודה אחת. האור הלא מפוצל הוא דימוי טוב לאור אין-סוף שלפני הצמצום, והאור המפוצל הוא דימוי טוב למה שהצמצום עשה, הוא לקח את כל מה שהיה ב"כח שאינו חסר פועל", ובודד כל חלק בפני עצמו).

כדי שהנפש תוכל להיכנס לגוף, צריך לבודד את הכוחות אחד מהשני. מה זה לבודד? פירושו שאני יכול לקחת פתאום משהו מתוך החיות ולעשות שהוא לא יאיר; רק חלק יאיר וחלק לא יאיר. האפשרות ש"חלק לא יאיר" היא מה שאדמו"ר הזקן מכנה "האור נכלל במאור". אם הנפש אומרת "אני יכולה גם לא להתפשט", הכוונה היא שיש ביכולתה לבחור לא להתפשט; היכולת הזאת היא שמביאה את ההגבלה. ומה נוצר בעקבות ההגבלה? בסוף נוצר עולם; נוצר חלל, ובתוך החלל הזה יכול להתגבש עד כמה מה"אני" יתגלה וכמה לא יתגלה - עד שיתגבש "פרצוף אדם", אדם קדמון.

◆ כשהנפש לא מגבילה את עצמה

לפי זה נחזור להסביר איך נראית הנפש לפני שהיא מבודדת את הכוחות שלה. הנפש לפני שהיא מבודדת את הכוחות שלה היא חיה בלי גוף שמסתיר אותה, מה הדוגמה של בן אדם שהוא חי כאילו אין לו גוף והגוף שלו לא מסך בשבילו בכלל? אם נסתכל על הנפש בטרם בואה לגוף, היא דומה יותר למשוגע מאשר לאדם נורמלי. אדם משוגע שאיבד את השפיות, הנפש שלו מתפשטת בלי גבולות, ההתפשטות ללא גבולות נראית אצל המשוגע בעוצמה רבה יותר.¹²

10. צריך לשים לב שאנחנו לא מדברים כאן על השלב בו הנפש כבר נכנסה לגוף בפועל, רק במשל של עולם האצילות הנפש נכנסת לגוף בפועל (וכמו שניתן לראות ב'פתח אליהו בתיקרו' שממשיל את עולם האצילות לגוף). אלא כל המשל כאן הוא על הנפש מצד עצמה וכשהוא מדבר על הנפש בבואה לגוף הוא מתכוון לנפש כפי שהיא תופסת את עצמה כשהיא מחליטה להתלבש בגוף.

11. כבר בזמן אדמו"ר הזקן ידעו את זה, אך אני לא בטוח אם ראיתי שאדמו"ר הזקן משתמש במשל הזה, זכור לי שראיתי פעם משל דומה. ר' אייזיק מהאומיל משתמש ג"כ במשל דומה.

12. זו הסיבה שאנשים נבהלים ממשוגע: המשוגע "מבטל" את נקודת הייחוד שלהם - מי שמנסה להיכנס לראשו עלול לאבד את עצמו. ולכן שמים את המשוגעים במקום סגור ונותנים להם תרופות. לא עושים את זה בגלל שזה מועיל למשוגעים אלא עושים את זה בעיקר בגלל שאנשים מפחדים מהם.

לכן הרבה פעמים משוגעים מתפשטים¹³, למה הם אוהבים להיות בלי בגדים?¹⁴ כי הם רוצים להיות כאילו עם חיות בלי שום לבוש, כשהמשוגע רוצה להיות חשוף הם בעצם רוצה להגיד שאין שום דבר שהוא חוץ ממנו, אין גם מישוה שמסתכל עליו. באמת בנפש ובפנים, כשהוא ערום והוא רוצה ללכת ברחוב ערום, הוא בעצם רוצה להגיד "אין עוד מלבדי", "אף אחד לא מסתכל עלי", ככה הוא חושב. כשהוא רוצה לבטא את זה חזק, אז הוא הולך ברחוב דווקא, והוא כאילו אומר, "אין פה אף אחד, כולם זה אני. אני זה כולם, אני פה כלום". זה נקרא שהוא מתפשט לגמרי. זה קצת דוגמא שמסבירה איך שהנפש היא כאילו לא רוצה להיות מוגבלת בכלל.

כיצד בסופו של דבר בן אדם נהיה כן עם הגבלה? נניח אני חושב ש"אין עוד מלבדי". אז למה אני חייב ללכת ערום ברחובות? אני נשאר לבוש, מה הבעיה? למה זה מפריע? הרי ממילא אין עוד מלבדי. אני לא חייב להתפשט. אני יכול לא להתפשט. אז זה שאני יכול לא להתפשט, זה מה שגורם שאני יכול להגביל את עצמי בסוף.¹⁵ מה שהנפש יכולה להיכנס לתוך הגוף, זה בגלל שהיא יכולה גם להתפשט ויכולה גם לא להתפשט.

והרי זה נקרא 'מקום פנוי' ו'חלל' לגבי האור שלא נשאר אור וגילוי. ואף שבאמת אינו מקום פנוי לגמרי ח"ו שהרי המאור ממלא את כל החלל, שבמאור עצמו לא שייך צמצום והעלם ח"ו והאור הוא בכח כו' - אעפ"כ לפי שהמשיל האריז"ל את הגילוי וחיות הנמשך מאין-סוף והתהוות עשר-ספירות חכמה בינה כו' בשם אורות שהם כמו אור וזיו היוצא משמש ומאיר כו'. לכך קרא להצמצום מה שנכלל האור במאור בשם מקום פנוי שהוא התעלמות האור.

כלים ו'מסכים'

והתעלמות זו היא העדר האור עד שאינו עולה בשם כלל להיות נקרא בשם 'חכמה', ואפי' "חכים ולא בחכמה ידיעא" כו' (שאינו ניכר מורגש אפי' בכח), עד אחר כמה ירידות והשתלשלות המדרגות "עקודים, נקודים" כו', שהם בחינת "עינים" ומקור¹⁶ בחינת

13. ראה לדוגמא ברמב"ם הל' עדות ט. ט.

14. יש הגיון במה שהמשוגע עושה, הוא חושב על מה שהוא עושה. רק לנו לוקח הרבה זמן להבין את מה שהוא עושה בפשטות.

15. אלא שהמשוגע חושב "מישהו יכול להסתכל עלי, יכול לבוא איזה משוגע אחד שבאמת הוא יכול להסתכל עלי, הוא יכול שידמיין שיש עוד מלבדי, וחשוב שאני לא לבד פה". אז כדי להוכיח שזה לא ככה הוא הולך ברחוב ערום, כדי שלא תהיה הווה אמינא לשום משוגע לחשוב שבאמת יש עוד מישוה חוץ ממני. זה הציור שיש לו בראש, לכן הוא מתפשט לגמרי.

16. תוקן עפ"י הגהת הרש"ב (שהובאה בלוח היום-יום יא חשוון).

כלים", להיות עולה בשם התהוות בחי' "חכים ולא בחכמה ידיעא" כו'. דהיינו שאז נעשה בחי' כח התהוות איזו בחי' להיות מקור למקור לבחי' חכמה כו'.¹⁸

אדמו"ר הזקן מדבר כאן על הכלים, להגיד שזה לא רק שיש מקום שהאור נמצא בתוכו, אלא זה כמו אצלינו שיש נשמה שמתלבשת בגוף, שכחלק מסדר ההשתלשלות של האור למטה נהיה גוף. בסדר ההשתלשלות של האור נוצר משהו שהוא כאילו לא אור ("מהתעבות האורות נתהוו הכלים", או "מביטוש האורות זה בזה נתהוו הכלים"), והאור יכול להתלבש בתוכו.¹⁹

הוא רוצה להסביר מה זה התהוות עשר ספירות שבעולם האצילות, הוא אומר שהתהוות עשר ספירות הם עי"ז שיש מקום, הם נמצאים בתוך המקום. הוא רוצה להגיד שאע"פ שבעולם האצילות זה כבר נכנס לתוך 'גוף', עדיין הכל פה זה רק התפשטות של הנפש, הכל פה עדיין בתוך ה'מקום'. מה שאמרנו שזו השמש הוא בתוך השמש זה נכון במידה מסויימת גם לגבי עולם האצילות, גם בעולם האצילות אפשר לומר שהאור עוד לא יצא החוצה, כי האור נמצא עדיין בתוך ה'מקום' שבעצם נכלל במאור. בלשון האר"י זה מה שאור הקו מאיר עד סוף האצילות.

מה שיש אח"כ בעולמות בי"ע, זה כבר לא נקרא שהוא נמצא בתוך המקום, זה כבר משהו אחר לגמרי כפי שנראה בהמשך. הוא יסביר שלפני עולמות בי"ע יש 'מסכים', דהיינו דברים שמבדילים ביני לבין האלקות. הדברים האלו שמבדילים הם לא כמו 'מקום' אלא הם ממש "מחיצה של ברזל" שמבדילה בינינו לבין הקב"ה, יש את הקב"ה ויש אותי ואין קשר, שאם אני לא עושה תשובה ושובר את המחיצה אני נשאר תקוע.

שאלה: פעם אחי הקטן שאל את אחותי הקטנה "למה לא רואים את ה'?", היא ענתה לו שיש שתי סיבות "סיבה אחת היא שאין לו גוף, סיבה שניה היא שהעננים מסתירים...".

הרב: איך שתי התשובות מסתדרות ביחד? הרי לכאורה הם סותרות. איך הילדה יכולה להגיד בפשטות שתי דברים כאלו וזה מסתדר לה כל כך יפה?

17. ראה עץ חיים שער ח.

18. במקור נוסף כאן סוגריים: "וכל ענין צמצום זה להיות ירידת והשתלשלות עיגולים ויושר ופרסא דא"ק, להיות עקודים נקודים כו' - הכל בכלל כתר דאצילות. שהוא הממוצע להיות התהוות בחי' אצילות ע"ס, דחכמה כו'". וראה מה שכתבנו בעניינם בגליון 70 הערה 30.

19. אנחנו רגילים הרבה לביטוי של 'אורות וכלים', אך אין דבר כזה בגשמיות כלי שמחזיק בתוכו אור. האר"י כותב שכשהוא מדבר על אורות וכלים הוא מתכוון בעצם לנשמה בגוף. כמו שאמרנו לגבי 'מקום' שזה לא מתחבר למשל של האור אלא הכוונה למקום נפש. והכל כאן זה רק מילים כדי לדבר על הנפש.

פעם הרב שטיינזלץ ראה שני ילדים ליד גדר, אחד אומר לשני "אתה יודע כמה ה' גדול? הוא יכול לקפוץ מעל הגדר הזו בלי לכפוף את הברכיים", הרב שטיינזלץ אמר על כך "עכשיו אני מבין איך נראה מה שאני מבין בחסידות, כשהקב"ה מסתכל עלי כשאני לומד חסידות, אני נראה ככה (ביחס לאין-סוף אין הבדל בין מה שהילדים אומרים עליו לבין מה שאני אומר עליו)".

אני רוצה לנתח את מה שהיא אמרה: זה שהיא אומרת שאין לו גוף זה בגלל שהיא בטוחה שאין לו גוף, ברור לה שאין לו גוף. וזה שהיא אומרת שהעננים מסתירים זה בגלל שהיא רוצה להגיד "אני יודעת על מי אני מדברת, ואני מכירה אותו, רק העננים מסתירים, זה הכל". אם אין לו גוף אז אפשר לחשוב שבעצם אין כאן כלום, על זה היא רוצה להגיד "מה פתאום, הוא ממש נמצא בשמיים, הוא כביכול נמצא עם גוף בשמיים, רק שהעננים מסתירים", היא בעצם רוצה להגיד שהוא גם נמצא וגם לא נמצא, היא אומרת מה שמצטייר לה הכי פשוט בנפש, היא יודעת שהיא אומרת את זה בצורה לא מוצלחת, אבל היא יודעת בדיוק מה היא מדברת ואף אחד לא יבלבל אותה.

אז הוא אומר מה שמצטייר לו הכי פשוט, הוא רוצה להגיד משהו הוא יודע שזה לא מוצלח וזה לא מוצלח, אבל הוא יודע מה הוא מדבר, אף אחד לא יבלבל אותו.

מעמיקים בחסידות

שיעור שני

המלכים נועדו עברו יחדיו (ב)

בגליון הקודם, הגשנו לפניכם את חלקה השני של התוועדות 'זאת תנוכה', שעסקה במחלוקת שבין יוסף ויהודה, ובעצם בין הצדי לבין הבעל תשובה. בעת אנו משלימים את ההתוועדות עם ההשלכה של המחלוקת הזאת לזמנינו אנו

אמרנו²⁰ שיוסף הצדיק בא ואומר שבאמת הוא בסדר, ובאמת הקב"ה איתו - הוא רוצה שהמציאות תכיר בזה שבאמת ה' איתו. הוא אומר שהכל אמור להתכופף בפני הנוכחות של ה' שנמצאת בתוכנו.

והבעל תשובה אומר: ברגע שאתה מנסה לכופף את כולם - קורה משהו בדיוק הפוך. קורה שהאנשים מרגישים שזה בעצם בעל כורחם, זה לא מה שהם רוצים מצד עצמם. אם לא צריך לכופף אותם - זה אומר שהם באמת רוצים את הקב"ה. אבל אם בגלל שיש פה משהו כזה חזק 'צדיקי' כולם צריכים להתכופף - יוצא שזה עצמו מעיד שאין מספיק הזדהות עם הקשר עם ה', ולכן צריך שיהיה פה המון כוח שיכופף את כולם.

ממילא מי שהוא בעל תשובה כמו יהודה הוא אומר: אני לא רוצה להיות כפוף, יש דבר אחד שאני כן רוצה - אני רוצה להגיד שבאמת אני רוצה את ה' ואני לא מצליח,

20. במאמר "כי הנה המלכים נועדו עברו (א)", שנדפס בגליון הקודם, וראה גם במאמר הראשון בגליון הקודם על החילוק בין יוסף ליהודה.

ואני לא בסדר. כלומר, הקשר שלי עם ה' הוא דרך זה שאני אומר שאני לא בסדר - לא דרך זה שאני אגיד שאני מייצג את ה', שאני יכול לכופף את כולם לצדקות שלי.

♦ שאול ירבעם לעומת דוד ושלמה

שאול היה צדיק - "בן שנה שאול במלכו"²¹, "כבן שנה, שלא טעם טעם חטא"²². "שאול (נכשל) באחת - ועלתה לו, דוד (נכשל) בשנים - ולא עלתה לו"²³. זאת אומרת שמי יותר צדיק? שאול שבא מבנימין (שכאמור בחלק הקודם, קשור ליוסף). עכשיו נלך ליוסף הצדיק עצמו, יש לנו את ירבעם בן נבט, שאמנם הוא התדרדר, אבל בהתחלה הוא היה צדיק, חז"ל מסתכלים עליו כצדיק גמור "תפשו הקב"ה לירבעם בבגדו, ואמר לו: חזור בך, ואני ואתה ובן נטייל בגן עדן, אמר לו, מי בראש? - בן ישי בראש - אי הכי לא בעינא"²⁴. ירבעם חשב שהוא צדיק והצדיקים צריכים להיות בראש, אך הקב"ה אמר לו שבן ישי, בעלי התשובה בראש.²⁵ ירבעם באמת התחיל להתדרדר לכן הקב"ה אמר לו "חזור בך". כך מוסבר בכתבי האריז"ל ומבואר בתורה אור על הפרשה.

מה הכוונה שירבעם בן נבט ומשפחת שאול היו צדיקים? חז"ל אומרים (ברכות ד.) "למה נקרא שמו מפיבשת?"²⁶ - שהיה מבייש פני דוד בהלכה". נגיד את זה באופן פשוט: הם היו גדולי עולם שדאגו לציבור באמת. מפיבושת בייש את פני דוד בהלכה, כי הוא אמר לו "אתה מנהל את המלכות שלך כאילו היא משהו פרטי, אתה דואג למקורבים שלך, זה לא יכול לעבוד כך. יש ציבור, צריך לדאוג לו. לא אומרים 'אני המלך' כאילו זה איזה משהו משפחתי".

כך גם ירבעם אמר לשלמה המלך, הוא טען נגדו שהם משעבדים את עם ישראל כדי לפאר את המלכות שלהם. פשט הפסוקים הוא שירבעם בכלל לא רצה למלוך, הוא היה כ"כ עניו, שכל מה שהוא אמר שהוא מולך - זה רק בשביל להגיד שזה לא שלמה ורחבעם, שזה לא הדרך. אבל הוא לא רצה להגיד שבאמת אני זה כן. הוא אומר: אני גם לא. אלא הציבור צריך למלוך. זה גם הסיבה שהוא עשה את העגל - העגל זה לקבץ את כולם סביב משהו אחד, זה מה שהעגל סימל. הוא אמר להם: ככה למדנו מאהרון הכהן, כשמשה עלה להר סיני אהרון הכהן אמר שכשאין מנהיג אלוקי באמת, לא ממנים מנהיג לא מוצלח, אבל מצד שני חייבים איזושהי הנהגה.

21. שמואל א, יג א.

22. יומא כב:

23. גמרא ורש"י שם.

24. סנהדרין קב.

25. כך מוסבר במאמר בתורה אור בתחילת פרשת ויגש, שירבעם הוא הצדיק, ודוד (או שלמה) הוא הבעל תשובה.

26. לפי תוס' ביבמות (עט. ד"ה ארמוני) מדובר על בן שאול, ולפי השטמ"ק בברכות שם מדובר על הנכד של שאול.

אז עושים עגל ומסתובבים סביבו.²⁷ כך זה צריך להיות עפ"י התורה. וח"ו לשים את עצמי במרכז. הוא ראה את עצמו כממשיך של אהרון. רק אח"כ הוא כבר התדרדר.²⁸

♦ הציבור הכללי – צדיקים, הציבור החרדי – בעלי תשובה

קעת ניתן לעניין הזה דוגמא משעשעת מהמציאות של היום. אם נשאל איך מקבילים את ירבעם בן נבט ושלמה המלך לציבור היום, ברור שהתשובה היא שהחרדים הם קשורים לשלמה ודוד, והציבור הכללי קשורים לירבעם בן נבט ולשאול:

מי שהוא במנטליות של צדיק הוא בא ואומר שהעם היהודי הוא עם מיוחד ויש לו זכות קיום, ובסופו של דבר כולם צריכים להסתדר ביחד – תחת האמירה הזאת הוא רוצה לכופף את כולם. הוא אומר שנקודת הצדקות הזאת כ"כ חזקה וכ"כ תקיפה שכולם צריכים להתכופף אליה. כיום, אלה שהחליטו (כביכול כמו יוסף הצדיק) שהם מכופפים את כולם תחת הנהגה כללית של מדינה – אלו דווקא הציבור הכללי, הם מתנהגים במנטליות של צדיק.

לעומת זאת, הציבור החרדי הם ביחס לזה כמו בעלי תשובה. הם באים ואומרים: אנחנו לא רוצים שהיהודי רק יגיד כמה הוא מייצג את ה' אלא אנחנו רוצים בעיקר שהיהודי יגיד כמה הוא מחוייב לה', וכמה הוא לא בסדר שהוא לא מספיק קשור לה'. אנחנו רוצים לדעת האם בסופו של דבר היהודי רוצה את הקב"ה או לא רוצה את הקב"ה.

הבעל תשובה פחות בתנועה הנפשית לבוא ולהגיד "אני צודק, ואני יכול לכפוף את כולם למה שאני צודק בו", אלא הוא בעיקר בא להגיד: "אני מרגיש שאני רוצה את הקב"ה, ובעיקר מה שאני רוצה להגיד זה שאני לא בסדר שאני לא מספיק רוצה את הקב"ה".²⁹

צריך לבחון את השיח של אנשי הציבור לעומת גדולי ישראל: גדולי ישראל בעיקר אומרים כל הזמן "אנחנו לא בסדר", "צריך להתחזק", "צריך להתקדם ולעשות עוד",

27. ראה במאמר "אז מי באמת עשה את העגל" שהתפרסם בגליון 39 (כי תשא תשפ"ה).

28. על שיטת שאול וירבעם בהנהגת המלוכה לעומת שיטת דוד הרב האריך יותר במקומות אחרים, שבע"ה נפרסם בהמשך.

29. באופן פשוט הייתי יכול להגיד בדיוק הפוך. שהבעלי תשובה זה פורקי העול (שהם בפוטנציאל להיות בעלי תשובה, או שהם כבר בעלי תשובה בפועל), והצדיקים אלו ציבור יראי ה'. אם אני מסתכל כך אז יוצא שאני כאילו הצדיק, והם אולי יחזרו בתשובה, וכשהם יחזרו בתשובה הם בעצם גם כן יהיו צדיקים כמוני. זאת אומרת שגם הבעל תשובה בסופו של דבר אמור להפוך להיות צדיק. וזה לא מה שאנחנו רוצים להגיד. אנחנו לא רוצים להגיד שהפורקי עול אמורים בסוף להיכנע ולהתכופף לצדיקים. אמנם אני אומר את זה בצורה עקומה, אבל יש צד שהצורה הזאת גורמת לנו לשים לב למשהו שנראה לי שהוא עוזר בעבודת ה' – להרגיש את הרעדה, את ה"הנה מלכים נועדו עברו יחדיו... נבהלו נחפזו, רעדה אחותם שם, חיל כילדה".

ואנשי הציבור אומרים כל הזמן "אנחנו כן בסדר", איש ציבור מצדיק את מה שהוא עושה. הוא חייב להצדיק את מה שהוא עושה, הוא טוען משהו.³⁰

♦ ה' איתם או אנחנו איתו?

הם טוענים "ה' איתנו", "אנחנו מנצחים במלחמות, הקב"ה מסייע לנו, צריך להודות על הנסים"³¹, באמת ה' איתם, רואים את זה בכל התקומה שקרתה פה. אבל אנחנו אומרים: למרות שה' איתכם, זה לא מספיק לנו, אנחנו מרגישים שאנחנו לא בסדר, אנחנו מרגישים - שלהגיד שה' איתנו זה לא עוזר, מה עוזר? להגיד שאנחנו לא איתו. אם אני יותר מדי אסמוך על זה שה' איתי ואני אשוב שזה מספיק - אני יכול להגיע למקומות לא טובים. אני לא רוצה את זה. אני כל הזמן רוצה לשים לב שזה לא מספיק, אני לא יכול לסמוך על זה.³²

החרדים לדבר ה' "ויחרדו איש אל אחיו", הם אומרים: אנחנו חרדים, אנחנו לא יודעים אם ה' איתנו או לא. אם נשמור את התורה והמצוות אנחנו מקווים שהוא יהיה איתנו, לא יודע אם ה' איתי, אני יכול לבוא ולהגיד "ה' איתי"?! אני מפחד.

אם אני אצטרך עכשיו להנהיג מדינה לדוגמא, איך אני אעשה את זה? מה? אני יכול להחליט החלטות כאלה? הקב"ה עושה דברים כאלה, לא אני, אני לא יכול לעשות דברים כאלה.

30. מספרים שביבי נתניהו נפגש עם הרב גרשון אדלשטיין, מה הרב גרשון אמר לו? הוא אמר לו שכדאי לו מאוד ללמוד מוסר וזה מאוד יעזור. בסופו של דבר מה שיש להם להגיד זה "תנסה להיות יותר טוב". לא בא להגיד שאני בסדר, בא להגיד שאני לא בסדר.

31. ראה על כך באריכות בגליון 53 (קרח, תשפ"ה), בהקשר למלחמה באיראן.

32. אפשר לתת לכך דוגמא מהויכוח שהיה בין הרב קוק לרבי הרש"ב (לא ויכוח ישיר, אבל בכתיבה שלהם הם כתבו בדיוק הפוך אחד מהשני): שניהם כתוב שאי אפשר להפריד את כנסת ישראל - את המושג הזה של עם ישראל - מהאלוקות.

הרב קוק כתב (הרבה פעמים, בספר אורות): בגלל שאי אפשר להפריד ביניהם, ממילא אם הם אומרים "עם ישראל" הם בסופו של דבר בעצם אומרים "אלוקות". כי אי אפשר להפריד ביניהם, זהו, נקודה, אי אפשר להפריד בין לדבר על עם ישראל לבין לדבר על ה'. זה כ"כ מחובר שבאופן אוטומטי ברגע שהם אומרים "עם ישראל", באמת באמת בפנים בפנים הם מתכוונים לה'. אין אפשרות אחרת, אין ציור אחר בכלל.

אך הרש"ב כתב (בקונטרס ומעייין): אי אפשר להפריד בין ה' לבין כנסת ישראל, אי אפשר, לכן אם הם מפרידים - אנחנו לא איתם.

כלומר מי גורם לכך שלא יהיה אפשר להפריד? איפה זה מופיע שאי אפשר להפריד? בכך שאני צועק: אתם לא עם ישראל, כי אם הייתם עם ישראל אז הייתם עם ה'.

♦ יותר טוב להגיד שאנחנו בעלי תשובה

פעם הציבור החרדי אולי דיברו כמו צדיקים. היום ככל שהציבור החרדי יהיה יותר בשפלות, יותר בענווה - ככה זה יותר טוב, זה יותר יראת שמיים. ולבוא ולהגיד "ה' איתי ולכן אני אומר כך וכך וכך" - זה לא טוב.

אם מה שאני אגיד זה שאני צדיק, כלומר שאני מרגיש שה' איתי, והמשמעות של זה שה' איתי זה שאני יכול לקחת על עצמי משא של מה שהציבור הכללי נשאו על הכתפיים שלהם וה' היה איתם - אני חושב שזו טעות.

ואם אני רוצה באמת כן להתקדם ממש - אני צריך לחשוב הפוך. כך אני אתקדם גם בתוך עצמי וגם בתוך הציבור יותר טוב. ויהיה יותר בהיר מה אני רוצה.

אם אני שואל את עצמי: האם זה טוב שמישהו ירא ה' ינהיג פה שזה ייפול על הכתפיים שלו? אם הוא צריך לחשוב שזה האחריות עליו והוא לוקח את זה על עצמו - הוא במנטליות של צדיק, הוא במחשבה שהוא יכול לקחת על עצמו. אך אם הוא אומר "אני לא יכול לקחת על עצמי, אז על מי זה יכול? לא יודע, הקב"ה יעזור, שיסתדר" - רק בעלי תשובה יכולים להגיד דבר כזה.

מי שיש לו אופי של צדיק - יש לו כוח לקחת את זה על עצמו. אך מי שיש לו אופי של בעל תשובה אין לו כח, הוא לא יכול לקחת על עצמו.

♦ שאלת הגיוס - לנהל את המדינה כמו שטיבל

אפשר להגיד את העניין בצורה כזאת: בא הציבור הכללי, ואומר: אתם צריכים להתגייס! אז הציבור החרדי אומרים: אני צריך להתגייס? לא יודע, מה אני יודע מה זה מדינה. הציבור הכללי אומרים לו: אנחנו ננהל אותך, אתה תהיה חייל שלנו. החרדי אומר: לא רוצה שאתה תנהל אותי, להשתייך כאילו אליך - זה אני לא רוצה. מצד שני להגיד שאני אנהל את המדינה? אני גם לא רוצה. אז מה יוצא? יוצא שיש בלאגן. שאני אהיה שייך אליך אני לא רוצה, שאתה תנהל אותי אני לא רוצה. להגיד שאני יכול לעשות את זה בעצמי - אני לא יכול. אתה הציבור הכללי טוען שאתה יכול לעשות את זה בעצמך? אני שואל את עצמי - אבל איך שאתה עושה את זה, זה מוצלח? אני מסתכל איך אתה עושה את זה ואני אומר לעצמי "לא, אני לא רוצה".

ניקח אפילו את הציבור הדתי לאומי, אנשים יראי שמיים לגמרי, שבאמת לומדים המון תורה ועושים הרבה חסד ותפילה, הכל. הציבור החרדי לא מוכן להשתייך לזה. כי אם אתה בא ואומר שאתה יכול - פירושו של דבר שאתה מרגיש שהאחריות עליך

ואתה מסוגל להקים את זה ולסדר את זה. אומר החרדי: "אני לא סומך עליך, באמת אני לא סומך עליך". למה לא סומך עליו אם הוא ירא שמייים? כי הוא חושב שהוא יודע איך לנהל, ועם דבר כזה הבעל תשובה לא מסתדר.

צדיק זה אחד כזה שלא אומר מספיק את ה"לא לנו ה' לא לנו"³³, מה היה באמת הפגם אצל יוסף הצדיק? יוסף הצדיק ניהל את הכל אך בסופו של דבר הכח שלו הוא ממצרים, מהמציאות, לא מהתלות בה', הכל תחת יד מצרים, זה היה גלות מצרים. בסופו של דבר יוסף הוא המציאות, ויהודה הוא תלוש.³⁴

אם אני אגיד שאני לא יודע איך מנהלים את המציאות וככה תתנהל המציאות - אז באמת זה מפחיד (וכמו שאמרנו "חיל כילדה"), אבל זה בסדר, הקב"ה מנהל את המציאות.³⁵ צריך לנהל את המדינה כמו שמנהלים שטיבל, מנהלים טוב מאוד, אך אחרי הכל האווירה היא שאין פה שליטה, אלא יש פה המון אמון והתנדבות.

לדוגמה, אם הצבא היום היה עובר להתנדבות. היו אומרים: המסקנה מהמלחמה האחרונה היא שאין יותר גיוס חובה. אין שום צורך שיהיה חוק שמחייב להתגייס, המלחמה הזאת הוכיחה שאנשים שבאמת אכפת להם, הולכים להילחם בלי שום קשר לחוק. יש המון אנשים שבאמת אכפת להם, ומוכנים למסור את הנפש. מי שלא רוצה למסור את הנפש - שלא ימסור את הנפש. מי אמר שאם תנהל ככה את המדינה

33. ראה באריכות בהערה 17 במאמר בעלון הקודם.

34. שאלה: מה הכוונה שהאחים זרקו את יוסף לבור ומכרו אותו? איך זה שדווקא אלה שלא ידעו איך לנהל את המדינה נקטו ביוזמה כל כך מרחיקת לכת? הרב: זה נקרא יוזמה? זו התנהלות. הם כאילו אמרו: אין לנו כוח למישהו שיתפוס את העסק הזה, יצא באמת שהם מכרו את עצמם, הם הרי לא הרוויחו מזה כלום, אולי הוא הפסיק לסכסך בינם לבין יעקב, אבל יצא שהיה להם אבא מאוד עצוב, והחיים היו גם עצובים, ובסוף ירדו למצרים ובסוף השתחוו לו.

שאלה: האם הרבי ראה את עצמו כמו בעל תשובה? הרב: יחסית לאיך שאנחנו נראים היום ודאי שהוא כמו צדיק. אנחנו ודאי נראים הרבה יותר בעלי תשובה מאשר איך שהוא היה נראה - צדיק ואנחנו בעלי תשובה. אז אפשר להסתכל על זה ככה. אך אפשר גם להגיד שהוא כן היה כמו בעל תשובה. הרי בסופו של דבר הוא רצה לנהל מדינה בצורה שבאופן פשוט אי אפשר לנהל. בסופו של דבר הציור הזה שהוא יבוא ויהיה המלך במדינה, זה ציור מוזר, אפילו הוא לא צייר את זה ככה. הוא אמר: משיח משיח משיח. נניח שכולם היו אומרים: "טוב בסדר, בוא תהיה המשיח". ומה אז אמור לקרות? זה לא מציאותי - זה העניין של בעל תשובה.

35. וכמו שאמרנו (בתחילת ההתוועדות, נערך כמאמר בפני עצמו על משמעות מבנה ההלל, ונשלח במייל בואת חנוכה) שאחרי שאומרים כמו שצריך "לא לנו" ממילא אנחנו כבר לא מנסים להוריד את ה' אלינו בכח, כך שלאט לאט הוא יכול לרדת אלינו ואנחנו יכולים כבר לקרוא בשמו ("בשם ה' אקרא"), ויותר מזה, אנחנו יכולים אף כ"כ בשם ה' גם לנצח ולהכריז את כל האויבים ("בשם ה' כי אמילם"). הסברנו שעד לשלב הזה האמונה שה' יכול להיות איתנו היתה מרחפת מלמעלה (רק ב"מקף"), אך בסוף התהליך האמונה כבר נהפכת להיות "אבן לראש פינה", היא נהייתה משהו יציב, כמו אבן, שכל החיים שלי, כל בניין האישיות שלי, עומד על זה שאני עם ה' וה' איתי. והסברנו שאע"פ שלפני כן אמרנו שמי שעומד בצורה יציבה על האלוקים שלו, הוא עובד עבודה זרה ("עצביהם כסף וזהב מעשי ידי אדם"), אך עכשיו ה' בעצמו כבר כ"כ נוכח בתוך האמונה שלי, הוא פתאום נהיה כ"כ יציב וחזק כאילו הוא ממש מגושם, וזה באמת פלא. ה' עשה את הפלא הזה ("מאת ה' היתה זאת, היא נפלאות בעינינו").

זה יתנהל פחות טוב? אולי זה יתנהל יותר טוב? זה לא כזה פשוט, אני לא יודע, אני רוצה להגיד שזה מריבה.

הויכוח הזה יכול להיות מריבה ואז הוא יהיה כמו קרע בין מלכות ירבעם למלכות רחבעם. והוא יכול להיות כמו שני עצים שבסוף הם מבינים מי בראש וכשהמשיח יבוא הם יהפכו לעץ אחד.³⁶

♦ להיות בעל תשובה באמת

הרב יצחק מזכיר הרבה פעמים³⁷ שאדמו"ר הזקן רצה לקרוא לחסידים "בעלי תשובה", אך נמנע מכך משום שחשש שהלא-חסידים יחשבו שהכוונה שהשאר הם רשעים,³⁸ בעוד שהאמת שהכוונה היא שהשאר הם צדיקים.

החשש הזה נורא מוזר, פשוט תגיד להם שהם הצדיקים ואז הם יחשבו שהם צדיקים ואתה בעל תשובה, מה הבעיה להגיד את זה? אלא הבעיה מאוד פשוטה - הרי כולם יודעים שאתה חושב ש"במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים לא יכולים לעמוד", ובסופו של דבר אתה אומר שהלא-חסידים פחות טובים. אז ממילא זה לא יעזור. אדמו"ר הזקן חשב שגם לחסידים זה לא יעזור, כי גם הם בסופו של דבר יאמינו לזה, לא במקרה הלא-חסידים יחשבו שמתכוונים לומר שהם רשעים, כך החסידים יחשבו.

כלומר אם הם יחשבו שהם בעלי תשובה, אז הם כבר בעצם לא יהיו בעלי תשובה. היום הציבור החרדי ככל שהוא יהיה יותר בשפלות, יותר בענווה, יותר יגיד שבאמת הקב"ה - זה יותר טוב, זה יותר יראת שמיים. ואם אנשים יהיה להם יותר קל להגיד שהם בעלי תשובה, להסתכל על עצמם כבעלי תשובה - אז הם בתור בעלי תשובה יוכלו לקחת עליהם שבאמת הקב"ה ינהיג את המציאות באין ערוך, מאשר אם הם יגידו שהם צדיקים.

36. כמו בהפטרת ויגש. כמו שדובר במאמר בגליון הקודם.
37. לדוגמא בהתוועדות יט כסלו השנה (ראה בגליון נפלאות מקץ-חנוכה תשפ"ו עמ' 7).
38. ראה בספר 'מגדל עז' (מונדשיין) עמ' שמח ובהערה 23 שם.

מעמיקים בנפש

מספרי הרב בתורת הנפש

תשובת השובבי"ם (i)

לקראת פרשיות השובבי"ם נביא בשבועות הקרובים ליקוט מהספר 'תשובה בשמחה'. יש לציין שהדברים מסודרים לא על פי סדר הספר, והסדר המוצע כאן (וכן ההקדמות) לא היו לעיני הרב, והן על אחריות העורך בלבד. בנוסף, על מנת להתאים את הדברים לעלון עשינו שינויי לשון קלים, וגם הם לא היו לעיני הרב.

שני הצדדים בחומרת החטא

בפרק ז בתניא אדמו"ר הזקן אומר שיש בחינה בפגם הברית שהחזרה בתשובה עליו היא קלה יותר מעבירות אחרות, כך שאף על פי שהיא עבירה גמורה וחמורה, החזרה בתשובה עליה דומה לחזרה בתשובה על תאוות היתר שמגיעות מקליפת נוגה, ולא לחזרה בתשובה על תאוות איסור שמגיעות משלוש קליפות הטמאות. כשם שבעניינים שמגיעים מקליפת נוגה הדרך לחזור עליהם בתשובה היא הסחת הדעת, כך החזרה בתשובה על פגם הברית היא הסחת הדעת. בשביל להסביר את זה אדמו"ר הזקן אומר שמבחינה אחת פגם הברית חמור יותר משאר העבירות, ומבחינה אחרת הוא קל יותר מאשר שאר העבירות. זהו הנושא של הנספח הראשון בספר 'תשובה בשמחה'.

הנספח נמצא בסוף הספר והדברים כתובים בו בקצרה ונסמכים על ההסברים לאורך הספר. כאן הנספח מובא כהקדמה, ועיקרי הדברים הכתובים בו יוסברו בעלונים הבאים בעזרת ה'.

הגמרא אומרת לגבי עוון פגם הברית, שמי שאינו נזהר בו הרי הוא "כאילו מביא מבול לעולם" (נדה מג.).

וכן בזהר בפרשת נח³⁹ מפליג בחומרת העוון, ואומר שהעונש שלו הוא במיתה ביד שמים כמו ער בכור יהודה, וכמו דור המבול שנענשו בגלל החטא הזה.

אבל מצד שני בפרשות העריות שבתורה איסור זה לא כתוב, וגם לא העונש שלו.

בפרק ז' בספר התניא, אדמו"ר הזקן מביא את הסתירה הזו ומתייחס אליה, ואומר שמצד אחד - "לא הוזכר עוון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות אסורות", אבל מצד שני - "חמור מהן וגדול עוונן בבחינת הגדלות וריבוי הטומאה והקליפות, שמוליד ומרבה במאוד מאוד בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות"⁴⁰.

על מנת להבין את דברי אדמו"ר הזקן, צריך להבין את פרק ז' בתניא בכללותו:

♦ תשובה על קליפת נגה לעומת ג' קליפות הטמאות

אדמו"ר הזקן מחלק שם בין קליפת נוגה, שממנה נשפעים קיום וחיות של

נפשות בהמות וחיות ועופות ודגים וטהורים ומותרים באכילה, וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה, וכן קיום וחיות כל המעשה דיבור ומחשבה בענייני עולם הזה שאין בהם צד איסור לא שורש ולא ענף משם"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאוריתא ודרבנן, רק שאינן לשם שמים אלא רצון הגוף וחפצו ותאוותו, ואפילו הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש, אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו.

לעומת זאת, מג' קליפות הטמאות

נשפעות ונמשכות... נפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח... וכן קיום וחיות כל המעשה דיבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה וענפיהן.

39. חלק א סב. א.

40. ראה גם בשולחן ערוך אבן העזר סימן כג סעיף א: אסור להוציא שכבת זרע לבטלה, ועון זה חמור מכל עבירות שבתורה. ועיין שם בחלקת מחוקק סעיף קטן א שכתב: עיין בספר חסידים סימן קע"ו, שכתב שאם אחד מתירא שלא יכשל באשת איש או באשתו נדה חס ושלום, טוב לו להוציא זרע לבטלה משיכשל חס ושלום באיסור אשת איש או בנדה. רק יתענה ארבעים יום בימי הקיץ או ישב בקרח בימי החורף. וכתב על זה שם הבית שמואל: לפי זה מה שכתוב בזהר וכאן, דעון מוציא שכבת זרע חמיר מכל עבירות - לאו דווקא. כלומר אפשר לראות גם בפוסקים שיש שני צדדי התייחסות לעוון הוצאת זרע לבטלה, שמצד אחד הוא חמור יותר משאר העריות, ומצד אחד הוא קל יותר.

ולפי זה אדמו"ר הזקן מחלק שם בין מי שאכל מאכלות אסורות לדוגמה, לבין מי שאכל מאכלים מותרים שלא לשם שמים:

אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין למלאות תאוות גופו ונפשו הבהמית... הנה על ידי זה יורד חיות הבשר והיין שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלוש קליפות הטמאות, וגופו נעשה להם לבוש ומרכבה לפי שעה, עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו. כי לפי שהיה בשר היתר ויין כשר, לכך יכולים לחזור ולעלות עמו בשובו לעבודת ה'.

ולעומת זאת

מאכלות אסורות וביאות אסורות, שהן משלוש קליפות הטמאות לגמרי, הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם, ואין עולים משם... עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו כזכויות ממש, שהיא תשובה מאהבה מעומקא דליבא, באהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו יתברך וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וציה, להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ ציה וצלמות היא הסטרא אחרא ורחוקה מאור פני ה' בתכלית, ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים.

כלומר, החיות שבקליפת נוגה איננה חלק משלוש קליפות הטמאות, אלא רק יורדת ונכללת לפי שעה ברע גמור, ועל כן צריך רק להכליל אותה בחזרה בקדושה על ידי ש"ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו". לעומת זאת בג' קליפות הטמאות החיות אסורה וקשורה בידי החיצונים, ועל כן בשביל להעלות אותה משם על האדם להתבונן בכך ש"צמאה נפשו לה' כארץ עיפה וציה", ורק על ידי הצער על כך שהוא אסור, הוא יכול להתיר את הקשר בו הוא קשור בידי החיצונים.

♦ התשובה על פגם הברית - כקליפת נגה או כג'ק הטמאות?

והנה, את פגם הברית משווה שם אדמו"ר הזקן לקליפת נוגה:

אך החיות שבטיפות זרע שיצאו ממנו לבטלה, אף שירדה ונכללה בשלוש קליפות הטמאות, הרי זו עולה משם בתשובה נכונה ובכוונה עצומה בקריאת שמע על המיטה, כנודע מהאר"י ז"ל... ולכן לא הוזכר עוון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות אסורות.

כלומר, החיות שבטיפות זרע לבטלה "ירדה ונכללה בשלוש קליפות הטמאות", כפי שאוכל כשר יורד ונכלל לפי שעה ברע גמור כאשר האדם לא אכל אותו לשם

שמים, אבל היא לא אסורה וקשורה בידי החיצונים כמו החיות שבמאכלות אסורות וביאות אסורות. ועל כן, על מנת להעלות את החיות האדם לא צריך לשוב ב"תשובה מאהבה מעומקא דליבא", אלא מספיקה "תשובה נכונה וכוונה עצומה בקריאת שמע שעל המיטה". וזאת למרות שהוא כותב שם ש"חמור עונו מהן וגדול עונו בבחינת הגדלות וריבוי הטומאה במאוד מאוד בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות".

כמובן, אדמו"ר הזקן לא משווה את הוצאת זרע לבטלה לקליפת נוגה לגמרי. שכן הוצאת זרע לבטלה היא איסור גמור וחמור מאוד, שלא כמו כל ענייני קליפת נוגה שהם אינם איסור ועל כן אפשר להשתמש בהם לעבודת ה'. למשל, אם מישהו חושב שאכילת גלידה תעזור לו לעבודת ה', אכילת הגלידה יכולה להיות חלק מעבודת ה' ("לעלות ולהיכלל בקדושה" בלשונו של אדמו"ר הזקן), אבל יהיה אסור כמובן להוציא זרע לבטלה, גם אם מישהו חושב שזה יעזור לו לעבודת ה'. אדמו"ר הזקן משווה את הוצאת זרע לבטלה לקליפת נוגה רק לעניין החזרה בתשובה. אלא שעדיין צריך להסביר למה מצד אחד הוצאת זרע לבטלה דומה לקליפת נוגה לעניין חזרה בתשובה יותר מאשר לשאר העריות, ומצד שני "חמור מהן וגדול עונו בבחינת הגדלות וריבוי הטומאה במאוד מאוד בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות".

אדמו"ר הזקן מסביר את היחס הכפול הזה ואומר:

רק שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה טמאה ביותר, עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה אלא אם כן יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך, עד שזדונות נעשו לו כזכויות.

ושם בהגהה:

מפני שנקלטה ביסוד דנוקבא דקליפה המקבלת וקולטת החיות מהקדושה, מה שאין כן בזרע לבטלה שאין שם בחינת נוקבא דקליפה.

כלומר, בעוון זרע לבטלה אין מה שמקבל וקולט את החיות, ועל כן קל יותר להעלות אותה, אבל יחד עם זה יש בעוון הזה גדלות וריבוי של הטומאה, ועל כן הוא חמור יותר.

העובדה שבחטא הזה האדם נתון בעצמו וחווה את החוויה בינו לבין עצמו, גורמת גם את החומרה של החטא וגם את הקלות שלו: מצד אחד, בהוצאת זרע לבטלה האדם מתכנס לעצמו וחש את חווית ה'אני' שלו חזק יותר מאשר בביאות אסורות. לעומת ביאות אסורות בהם יש זולת, והאדם מחפש שהזולת יגרום שיהיה לו טוב, בהוצאת זרע לבטלה האדם רוצה להחיות את עצמו ולגרום שיהיה לו טוב עם עצמו.

במילים אחרות: האדם רוצה להרגיש ש'מציאותו מעצמו', ושהתענוג שלו יהיה בבחינת 'שעשועים עצמיים', כמו אצל ה'; ובעוון של הוצאת זרע לבטלה הוא הכי קרוב לחוש את זה.⁴¹

כיוון שבהוצאת זרע לבטלה האדם מתכנס לתוך עצמו ומתחיה מתוך עצמו, הוא מתקשה לצייר שחיות כמו החיות שהוא קיבל מהוצאת זרע לבטלה יכולה להגיע מקשר עם ה' ומאמונה בה'. לזה מתכוון אדמו"ר הזקן במילים "אף שחמור מהן [מביאות אסורות] וגדול עוונן בבחינת הגדלות וריבוי הטומאה". ריבוי הטומאה הוא ריבוי הדמיונות שהאדם נתון בהם בניסיון שלו להחיות את עצמו, וגדלות הטומאה היא עומק ההתכנסות של האדם לעצמו בעקבות הדמיונות הללו, עד שקשה לו לצייר שעבודת ה' יכולה לתת חיות. וכפי שכתוב בתניא פרק כט: "אשר לפעמים ועתים רבים יש... טמטום הלב שנעשה כאבן, ולא יכול לפתוח את ליבו בשום אופן לעבודה שבלב זו תפילה, וגם לפעמים לא יוכל להילחם עם היצר לקדש עצמו במותר לו מפני כבדות שבליבו". ובהמשך כותב שמצב זה קורה לו בעיקר בגלל "טומאת נפשו בחטאות נעורים והפגם שעשה בעליונים".

מצד שני, כיוון שהחיות שיש במעשה של הוצאת זרע לבטלה מתפוגגת מיד לאחר המעשה, קל לאדם להבין ולהאמין שמה שהוא חשב שהוא מחיה את עצמו וטוב לו עם עצמו - זו אשליה. כיוון שבעוון הזה האדם מתחיה בינו לבין עצמו, ומהמעשה הזה לא נוצר קשר ולא נולדים ילדים, האדם מבין שכל החוויות שהוא חווה בשעת מעשה החטא קיימות בתוכו בלבד, והן דמיוניות ולא מציאות ממשית. מהבחינה הזו קל לחזור בתשובה על העוון הזה יותר מאשר על ביאות אסורות ומאכלות אסורות.⁴²

41. עניין זה הוסבר בהרחבה בספר עצמו. נביא כאן קטעים נבחרים על מנת להסביר: התלבשות הנשמה בתוך הגוף גורמת לאדם לגלות עניין בעולם הזה, ולקוות שהמציאות של העולם הזה תחיה אותו ותעניק לו הנאה וסיבה טובה לחיות, גם בלי קשר עם ה'. ההתלבשות הזו משכיחה מהנשמה שה' הוא המחיה אותה והוא המקור שלה, וזה גורם שהאדם יתייחס לעולם כאילו הוא מקורו. העובדה שהאדם חווה את העולם כמקורו גורמת לאדם לחפש להיכנס כל כולו לתוך הגוף, ולחפש שהגוף יחיה אותו ויסב לו אושר. אמנם התחושה הזאת באה לידי ביטוי באופן חריף בהתעסקות של האדם עם עצמו, אבל בזעיר אנפין כל החיים של האדם בעולם הזה נראים כך, כאשר הוא מחפש להיכנס לענייני העולם, ושהעולם הזה ייתן לו הנאה וסיפוק ללא קשר עם ה'. אדם מתעסק עם עצמו כי הוא מחפש לחוות חוויה שאליה הוא יכול להיכנס כל כולו, וזה, בעצם, מה שהוא מחפש כל החיים... האדם מרגיש שהחיפוש שלו אחרי האושר מלווה בסתירה פנימית: מצד אחד האדם מחפש להרגיש שיכול להיות לו טוב עם עצמו, ושהוא לא יהיה זקוק ולא תלוי בדברים אחרים שיעניקו לו אושר ותענוג. אך מצד שני, אין לאדם שום ציור של חוויה שהוא יכול לומר עליה שהיא האושר המוחלט - שאם הוא יגיע לחוויה הזו הוא יוכל לומר בפה מלא שהוא לא זקוק יותר לשום דבר וכעת טוב לו עם עצמו. זו הסיבה שהתאוה מושכת כל כך את האדם. בתאוה יש רגע אחד שבו האדם שקוע כל כולו, וזה נותן לו אשליה שטוב לו עם עצמו. והוא אינו זקוק לשום דבר אחר □ כאשר האדם מתעסק עם עצמו, הוא מתאמץ לחוש שהוא יכול להחיות את עצמו ולקבל חשק מעצמו. ושתהיה לו חוויה שתסחוף אותו ושהוא ייבלע כל כולו בתוכה, גם בלי מישור חיצוני שירצה בו.

42. ועיין בפרי עץ חיים דרושי קריאת שמע על המיטה דרוש ה, שלכאורה יש שם סתירה מרישא לסיפא אם הזרע שיוצא לבטלה נכלל בקליפת נוגה או ברע גמור. על פי מה שכתוב בפנים מתורץ. שהוצאת זרע לבטלה היא גם רע גמור וגם דומה לקליפת נוגה, ועל כן האר"י קורא לה פעם קליפת נוגה ופעם רע גמור. היא רע גמור מבחינת זה שהיא

החטא הזה והחרטה עליו דוחפים את האדם לשים לב שבאמת מה שהוא חיפש בחטא לא קיים בחטא, ולהיפך - הוא קיים בחזרה בתשובה. הרצון של האדם לחוש שטוב לו עם עצמו, נובע מכך שהנפש שלו היתה כלולה בה' לפני שהיא נכנסה לגוף, וה' באמת טוב לו עם עצמו שהרי מציאותו מעצמו. כיוון שהאדם הוא נברא, ומציאותו לא מעצמו, האדם לא יכול לחוש שטוב לו עם עצמו באמת, מלבד כאשר הוא חוזר בתשובה אל ה', ומחפש שהנפש שלו תשוב להיות חלק מה'.

הסחת הדעת ותשובה עילאה

ראינו שפגם הברית מבחינה אחת חמור יותר מאשר שאר העבירות ומבחינה אחרת הוא קל יותר מאשר שאר העבירות, ולכן החזרה בתשובה עליו היא הסחת הדעת, בדומה לחזרה בתשובה על עניינים הקשורים לקליפת נוגה.

כעת נראה שהסחת הדעת קשורה לתשובה עילאה. החרטה על החטא, שהיא תשובה תתאה, לא מועילה לאדם על עבירות של פגם הברית, כיוון שהיא גורמת לו להמשיך להתבוסס בחטא ולא מוציאה אותו מהחטא. לכן על מנת לחזור בתשובה על פגם הברית על האדם להסיח את הדעת מעצמו וממצבו, ולא לחשוב על העבירות שהוא עשה, וגם לא על כך שהוא מתחרט עליהן, ואפילו לא על כך שה' אוהב אותו ושמו בחזרה בתשובה שלו. עליו פשוט להסיח את הדעת מעצמו ולהיות עסוק בה' ובתורתו ומצוותיו. לכן כתוב בזהר שאין תשובה על החטא הזה, כיוון שתשובה כפשוטה (שהיא תשובה תתאה) לא מועילה להוציא את האדם מהחטא, אלא אדרבה גורמת לו לשקוע עמוק יותר בחטא. כוונת הזהר היא שעל פגם הברית לא מועילה תשובה תתאה, ועל האדם לחזור בתשובה עילאה.

הסחת הדעת של האדם מעצמו וממצבו היא מצד אחד קשה, כיוון שעל האדם להתעלם ממה שנראה לו מהותי לו ביותר, ומצד שני קלה, כיוון שלא נדרש מהאדם לחשוב על מה שהוא עשה ולהתחרט על כך, אלא פשוט להסיח את הדעת לעבודת ה'. אם כן, בפגם הברית יש שתי בחינות בחומרת החטא, שמצד אחד הוא חמור יותר ומצד שני קל יותר (כפי שראינו בפעם הקודמת), וגם בחזרה בתשובה על פגם הברית יש שתי בחינות, שמצד אחד היא קשה יותר (עד כדי כך שהזהר כותב שאין תשובה על החטא הזה), ומצד שני היא קלה יותר, ומספיק בה הסחת הדעת, כמו בעניינים של קליפת נוגה.

איסור גמור, ואי אפשר להשתמש בה לעבודת ה'. והיא דומה לקליפת נוגה בכך ש"אין שם בחינת נוקבא דקליפה". ועל כן מבחינות מסוימות קל יותר להעלות אותה ולחזור עליה בתשובה.

ועיין בשער הכוונות דרושי הלילה דרוש ז, שם מהרח"ו מקשה את הסתירה ומתרץ. ובאופן פשוט אדמו"ר הזקן לא ראה את שער הכוונות אלא רק את פרי עץ חיים. מכל מקום. לפי איך שהוסברו דברי אדמו"ר הזקן כאן, נראה שאפשר לכוון אותם עם דברי מהרח"ו בשער הכוונות.

מהי תשובה עילאה? בנספח השני של הספר 'תשובה בשמחה' מובאים כמה דרגות ובחינות של תשובה עילאה:

כתוב בזוהר⁴³:

לית לך חובא בעלמא דלא אית ליה תשובה, בר מהאי [אין חטא בעולם שאין לו תשובה, חוץ מזה].

ומקשה על כך בעל הראשית חכמה⁴⁴, שהרי "אין דבר שעומד בפני התשובה"⁴⁵, ומתרץ:

שכוונת הזוהר שאין מועלת תשובה תתאה (תחתונה), כי אם תשובה עילאה⁴⁶.

♦ התבוננות

בהקדמה לספר 'סוד ה' ליראיו' כותב מו"ר הרב יצחק גינזבורג מה הן תשובה עילאה ותשובה תתאה:

תשובה עילאה היא עבודת ההתבוננות בהעמקת הדעת "ברעותא דליבא יתיר וחילא סגי לאתקרבא למלכא"⁴⁷. בלשון המקרא נקראת עבודה זו 'דרישה', כמו שכתוב "בכל לבי דרשתיו"⁴⁸. תשובה תתאה היא "מצוות תשובה מן התורה"⁴⁹, שהיא "עזיבת החטא בלבד, דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו יתברך ולא יעבור עוד על מצוות המלך חס ושלום, הן במצות עשה, הן במצות לא תעשה"⁵⁰.

ההסבר שתשובה עילאה הוא התבוננות מופיע באגרת התשובה פרק ט':

דבינה איהי תשובה עילאה... דהיינו שעל ידי שמתבונן בגדולת ה' בהעמקת הדעת, ומוליד מרוח בינתו דחילו ורחימו שכליים ובטוב טעם ודעת כעניין שנאמר: "לאהבה את ה' אלוקיך" משום "כי הוא חייך"...

43. חלק א, דף ריט, ב.

44. שער הקדושה פרק יז, והובאו דבריו באגרת התשובה תחילת פרק ד.

45. רמב"ם הלכות תשובה ג, יד.

46. כפי שהובא תירוצו באגרת התשובה שם. בגירסא שלפנינו כבר בזוהר עצמו כתוב (ח"א סב.) שעל כל העבירות אפשר לחזור בתשובה, חוץ מהחטא הזה שבשבילו נדרשת "תשובה סגי" (תשובה גדולה).

47. זוהר חלק א, דף קכט, ב.

48. תהילים קיט, ב.

49. אגרת התשובה פרק א.

50. שם.

♦ אתדבקות רוחא ברוחא

ומיד בהמשך פרק ט' כותב אדמו"ר הזקן:

עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא... ועל זה נאמר "ובכל נפשך" שהם הם כל חלקי הנפש, שכל ומידות ולבושיהם, מחשבה דיבור ומעשה, לדבקה כולן בו יתברך.

ומביא שם בהמשך ש"אידבקות רוחא ברוחא" נעשית על ידי לימוד תורה, צדקה ותפילה. וכך אומר הרבי מליובאוויטש⁵¹:

מבאר אדמו"ר הזקן ד"תשובה עילאה זו אתדבקות רוחא ברוחא על ידי תורה וגמילות חסדים" וכן ב"כוונת הלב בתפילה ובפרט בקריאת שמע וברכותיה וכו"⁵², היינו לימוד התורה נתינת צדקה ותפילה בחיות. אצל יהודי יכול להיות העניין דתשובה עילאה מצידו בתפילה תורה וכו' בחיות, ורואים הרי בפועל כיצד ניתן לבצע זאת בחיות. מה שאין כן בסדר דתשובה תתאה קשה להגיע, וכאן יכולים להגיע ולהתעלות... על פי הסדר צריך להיות תחילה 'סור מרע', ורק אחר כך 'ועשה טוב'... אך עבודה זו קשה יותר, ויתכן שלא יצליח בכך, לכן ישנה אפשרות להתחיל בתשובה עילאה...

בשונה מתשובה תתאה, שבה האדם עסוק במעשים הלא טובים שלו, בתשובה עילאה האדם מסיח את דעתו מעצמו, ונתון בה' ובקשר איתו. לכן תשובה עילאה באה לידי ביטוי גם בהתבוננות וגם בלימוד תורה ובקיום מצוות בחיות.

כאשר האדם מתבונן בכך שהנפש שלו היתה חלק מה', והיא מחפשת לשוב ולהיות כלולה בו גם עתה, כאשר היא בתוך הגוף - הוא מסיח את דעתו מההתעסקות בצרכי עצמו ונתון בכך שהוא מחפש להיות חלק מה'.

גם כאשר האדם לומד תורה הוא מסיח את דעתו מהעיסוק בצרכי עצמו ונותן דעתו על רצון ה' כפי שהוא מתגלה בתורה.

וכן, כאשר האדם מתפלל בחיות ומקיים מצוות בחיות, הוא מסיח את דעתו מהרצון שלו להחיות את עצמו, ומחפש להיות חלק מהחיות האלוקית כפי שהיא מתגלה בעולם, כמו שכתוב⁵³ "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום".

51. המלך במסיבו חלק ב. עמודים כד-כו. וראה גם בהקדמה ל'סוד ה' ליראיו' שם. בהערה יא.

52. אגרת התשובה פרק י'.

53. דברים ד, ד.

הדרך הפשוטה והישרה והזמינה לעזוב את החטא היא להסיח את הדעת לתורה ולקיום מצוות בחיות. יחד עם זה, על האדם להקדיש זמן ללמוד מתוך התורה את החלק העוסק בפנימיות התורה, על מנת להתבונן בכך שהנפש שלו מחפשת כל הזמן להיות חלק מה'. שכן החטא גורם לאדם להתכנס לתוך עצמו, וזה מקשה עליו לעסוק בעבודת ה' בחיות⁵⁴, ועל ידי לימוד החלק הזה של התורה הוא יכול לקבל חיות.

♦ להשיב את התשובה לה'

בתוך הספר נכתב שתשובה עילאה פירושה להשיב את התשובה עצמה לה', כלומר שהאדם ידע שמה שהוא חוזר בתשובה זה מצד שהוא כלול במקורו, בה', ובאמת ה' מחזיר אותו בתשובה. ההסבר הזה מופיע גם הוא שם באגרת התשובה באותו מקום⁵⁵:

ומאחר שרוח עברה ותטהרם, אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי"ה ברוך הוא ממש, ולעלות מעלה מעלה למקורה, ולדבקה בו יתברך ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו יתברך בתכלית היחוד, בטרם שנפחה ברוח פיו יתברך לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם⁵⁶.

על האדם להתבונן בכך שגם כאשר הוא חי פה בעולם הזה כנשמה בגוף, הוא עדיין כלול במקורו בה' כמו שהיה קודם שנולד, וכפי שכתוב בספר התניא⁵⁷:

איזהו חכם הרואה את הנולד, פירוש שרואה כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה' ורוח פיו יתברך, כמו שכתוב "וברוח פיו כל צבאם", ואי לזאת הרי השמים והארץ וכל צבאם בטלים במציאות ממש בדבר ה' ורוח פיו, וכלא ממש חשיבי ואין ואפס ממש כביטול אור וזיו השמש בגוף השמש עצמה. ואל יוציא אדם עצמו מהכלל, שגם גופו ונפשו ורוחו ונשמתו בטלים במציאות בדבר ה' ודיבורו יתברך מיוחד במחשבתו וכו'.

ושם בפרק מא:

54. כפי שהובא לעיל מספר התניא פרק כט.

55. סוף פרק ח.

56. בדרך כלל אנחנו מתייחסים לנשמה כמה שה' נפח בגוף האדם, וכמו שכתוב בספר התניא בתחילת פרק ב:

ונפש השנית בישראל היא חלק אלוך ממעל ממש, כמו שכתוב: (בראשית ב. ז) "ויפח באפיו נשמת חיים" ואתה נפחתה ביי" (נוסח 'אלוקי נשמה' מהתפילה).

אבל בשביל לחזור בתשובה על החטא הזה צריך להתבונן איך הנשמה היתה אצל ה' עוד קודם "שנפחה ברוח פיו יתברך". אם נשתמש במילים שנכתבו בספר, יש מקום עמוק יותר מהחווייה של האדם את עצמו, גם אם היא החווייה הכי עמוקה שהוא מכיר, והמקום הזה הוא המקום בו הוא חלק ממקורו, חלק מה' שברא אותו.

57. פרק מג.

אמרו רבותינו זכרונם לברכה⁵⁸: "לעולם אל יוציא עצמו מן הכלל". לכן יתכוין ליחד ולדבקה בו יתברך, מקור נפשו האלוהית ומקור נפשות כל ישראל, שהוא רוח פיו יתברך הנקרא בשם 'שכינה', על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן, והיא היא המשפעת בו כח הדיבור הזה שמדבר בו בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו. ויחוד זה הוא על ידי המשכת אור אין סוף ברוך הוא למטה על ידי עסק התורה והמצוות שהוא מלוכש בהן.

58. ברכות מט. ב.

עושים תשובה - בשמחה!

לקראת ימי השובבים מוזמנים לרכוש את החוברת החשובה 'תשובה בשמחה' העוסקת בנושא קדושה והייחס הנכון ליצר, בשפה השווה לכל נפש!

במחיר מיוחד לימי השובביים: 30 ₪ בלבד

לרכישה: 058-770-1560 או באתר ישיבת עוד יוסף חי

מעמיקים בצדיקים

סיפורי צדיקים וגדולי ישראל

גניבת הצרור (ב)

בגיליון הקודם חתמנו סדרה של שלושה סיפורים על רוח הקודש של הבעל-שם-טוב, ועל משמעותה לעבודת ה' שלנו. הפעם אנחנו ממשיכים עם הסיפור הקודם, ונוגעים בו דרך נקודות חדשות: באיזה תהליך היצר הרע משתלט על האדם; וכיצד המייעץ צריך להסתכל על האדם שמתיעץ איתו.

מאחר והסיפור ארוך, נביא ממנו רק את החלקים שעליהם נרחיב. את הסיפור המלא ניתן למצוא בסיפורי חסידים של הרב זין, סיפור 190, וכן בגיליון הקודם.

הבעש"ט והחבריא שלו נוסעים לחתונת נכדתו. בדרכם הם פוגשים יהודי, והבעש"ט עוזב לכבודו את השיירה, אומר לו כמה מילים - וחוזר. תלמידיו החליטו שודאי מדובר בצדיק נסתר ושלחו את צעירי החסידים לבקש ממנו שיתגלה אליהם. לאחר הפצרות והכחשות רבות, נאות היהודי לספר להם את דבר המעשה.

הוא וחבירו גרו בשכנות ובידידות קרובה. ושכנו היה מתפרנס מרוכלות בעיירות, ועם סכומי הכסף הגדולים שהיה מרוויח מעת לעת היה שב הביתה, חלק נותן לכלכלת אנשי ביתו, וחלק להלוואותיו. ולאחר מכן שב לעסקי מסחרו.

ויהי היום, וחברי בא מדרכו, מהעיר הגדולה. נכנסו אליו, כרגיל, קרוביו ומיודעיו, לדרוש בשלומו, ולשמוח בשמחת המשפחה לרגל בוא האורח.

כמובן, נכנסתי גם אני. בתוך כך רציתי לעשן טיטון (טבק), ובהיות שלבנו היה תמיד גם זה בזה, פתחתי את הארון שעמד בבית בשביל לקחת טיטון. והנה כשפתחתי את דלת הארון, ראיתי כי צרור הכסף שהביא חברי מדרכו מונח. נשתוממתי על הבטלנות והרשלנות של חברי, להניח את הכסף במקום גלוי שכזה. וכי כך נזהרים בכסף זה, שכל חייו תלויים בו? ונמלכתי בליבי "ללמד דרך ארץ" לחברי: אטול בחשאי את צרור הכסף, בשביל שייבהל חברי כשלא ימצא אותו, ואז אחזירנו לו, למען ידע להבא להיזהר בכסף, ולבלי להניחו הפקר. וכך עשיתי. נטלתי את הכסף, והלכתי לביתי, בכוונה לחזור בעוד איזו שעה עם הכסף.

וחברי, כשפתח את הארון וראה שצרור הכסף אין, נבהל מאוד, וקרא לאשתו ושאלה, אולי לקחה היא את הכסף. האשה, כמובן, נבהלה גם היא, ומהומה ובהלה קמו בבית. מחפשים בכל זווית ובכל פינה - וצרור-הכסף איננו. בינתיים באו גם השכנים להבית, למשמע קול המהומה. כל אחד מהשכנים משתתף בצער המשפחה, ומוסיף רעש למהומה, וחברי בראותו שלשוא חיפשו במקומות שונים, התחיל להתעלף. והאשה מתעלפת גם היא. והבנים פורשים כפיהם ומייללים. ואני, כששמעתי שבבית חברי מהומה, הבנתי שמחמת אבידת הכסף הוא, הלכתי תיכף לשם, על-מנת להשיב את ה"אבידה".

אבל כשנכנסתי לבית, וראיתי את כל המהומה שנהיתה, לא קם בי רוח באותה שעה, במעמד השכנים והמקורבים, להודיע שאני נטלתי את הכסף. וחשבתי להמתין קצת, עד שילכו להם השכנים, ויישאר חברי בלבדו, ואז אחזיר לו את הצרור. אבל הקול נשמע בהעירה על האסון שקרה לחברי, והתחילו להכנס לביתו אנשים יותר ויותר. המהומה לא שקטה, אלא נתגברה יותר. וככל שנתגברה המהומה, היה קשה לי יותר להודיע, שאני הוא שגרמתי להמהומה. אם הייתי מחזיר את הכסף תיכף כשנכנסתי להבית, היו מאשימים אותי רק בעוון עגמת-נפש לחברי, אבל לא היו חושדים אותי בעוון גניבה, חלילה; אבל עתה, לאחר שכבר עברו כמה שעות של מהומה, ולאחר שכבר נתפרסם ה"נזק" בכל העיר, אם אבו כעת להחזיר הכסף, יחשדוני שלכתחילה שלחתי יד בממון חברי לשם גניבה, אלא שלא יכולתי לראות את הצער הגדול של חברי ונתחרטתי. וכך הלכתי בשעה מאוחרת בלילה בפחי-נפש לביתי, כשאני מיצר ודואג, בוכה ומיילל.

בני-ביתי, שלא ידעו מאומה את אשר עשיתי, חשבו שאני מצטער כל-כך על האסון של חברי; ואני, באמת, נצטערתי, על שגרמתי לכל אותה מהומה, ולא ידעתי איך להיחלץ מן המיצר.

ולמחר נסתבך הדבר עוד יותר. בעלי חובות הרבה היו לו לחברי, והם התחילו לחשוד, שכל הענין אינו אלא בדוֹתא, מצד חברי, בשביל להשתמט מתשלומי חובותיו. בתחילה התלחשו בחשאי על זה, ואח"כ התחילו לדבר בגלוי, עד שלבסוף באו לבית חברי, ודפקו על שולחנו: "רמאי! גזלן! את כספנו תן לנו!

וככל שהדבר נמשך יותר ונסתבך יותר, נעשה קשה לי להחזיר את הכסף. כך עברו ימים אחדים. והיצר-הרע מצדו התחיל אף הוא לגרות אותי: "הלא רואה את שאי-אפשר לך בשום אופן כעת להחזיר לו הכסף, מוטב שלעת-עתה תשתמש, לפחות, בהמעות לעצמך; תתעסק בהן ותרויח בהן, ובהמשך הזמן תמצא איזו עצה איך להחזירן לחברך..."

סוף דבר, יעצו היצר הרע ליסוע עם הכסף למקום מרוחק, שלא יחשדו בו כלל. ושם יעשה מסחר עם הכסף וירויח. וכך עשה.

והנה פגשתי את רבכם, הבעש"ט, כשאתם הולכים לשמחת-נישואין. ותיכף כשהבע"ש ראה אותי, והוא אינו מכירני ולא ראה אותי מעולם, ניגש אלי, ואמר לי:

- שמע נא, חביבי, לקולי: חזור לביתך, והשב את הכסף לחברך, ואני מבטיחך, שאני בעצמי אבוא אל בית-הדין שבעירך ואעיד, שלא היתה לך שום כוונה רעה כשנטלת את הכסף.

- ואני מרגיש עכשיו - סיים האיש את סיפורו - כאילו אבן מעמסה נגולה מעל ליבי. אחזור אי"ה לביתי, אשיב לחברי את כספו, והבעש"ט הקדוש ודאי יקיים הבטחתו, ויבוא להבי"ד שבעירי להעיד עלי שלא היתה לי שום מחשבה רעה כשלקחתי את הכסף, והכל על מקומו יבוא בשלום.

(סיפורי חסידים, הרב זיין, סיפור 190)

בסיפור שלפנינו מתוארים באריכות שלבי השתלטות היצר הרע על היהודי. בתחילה, הוא רק ממשמש בכסף, נוגע בו, ומתעסק איתו (לכאורה באצטלה של צדק - לחנך את חבריו); לאחר מכן, כבר לא נעים לו להחזיר אותו - והכסף נשאר אצלו; ולבסוף הוא מחליט להשתמש בכסף לצרכיו, ובכך הופך לגנב אמיתי.

על השתלטות הדרגתית זו אמרו חז"ל⁵⁹: "אמר רבא: בתחלה קראו הלך, ולבסוף קראו אורח, ולבסוף קראו איש". היצר הרע בתחילה הלך, אחד שהולך מפה לשם. אתה יכול להכניס אותו אליך הביתה, ואתה יכול גם להרחיק אותו אם תרצה. אינך

59. סוכה נב:

מחוייב לו, והוא לא משפיע על חייו. אורח, לעומת זאת, נמצא בתוך הבית, ולא ממש נעים לסלק אותו. וממילא הוא משפיע על ההתנהלות וההתנהגות בבית. ואיש, הכוונה שזה כבר אני בעצמי, שהוא השתלט לי על החיים, ומנהל אותם.

לפני שנסביר כיצד השתלט היצר הרע בהדרגה על אותו יהודי על פי גמרא זו, נראה את המקור של הגמרא. דברים אלו נלמדו מתוכחת נתן הנביא לדוד המלך על חטא בת שבע⁶⁰:

וישלח ה' את נתן אל דוד ויבא אליו ויאמר לו שני אנשים היו בעיר אחת אחד עשיר ואחד ראש: לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאד: ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת: ויבא הלך לאיש העשיר ויחמל לקחת מצאנו ומבקריו לעשות לארח הבא לו ויקח את כבשת האיש הראש ויעשה לאיש הבא אליו:

נתן הנביא מוכיח את דוד המלך שחטאו בהתחלה היה רק כמו הלך, והוא יכל להפטר ממנו בקלות. אבל הוא הכניס אותו אליו הביתה, כאורח. ולבסוף הוא השתלט עליו.

כיצד? גם לאחר שדוד חטא, אם הוא היה אומר מיד - חטאתי, ומודה שהיה זה יצר הרע שהחטיא אותו - הוא היה מגרש את החטא מעליו ומסלק אותו. והוא היה נשאר רק כהלך שבא, ועכשיו הוא הולך.

אבל דוד מנסה לטשטש. במקום לומר 'חטאתי', ולהודות שזה היה יצר הרע, הוא משאיר את החטא אצלו, ומנסה לחפות עליו⁶¹. ייתכן שדוד עשה את זה לצורך המלחמה והמלכות, שלא תתערער המלוכה מ'פרשת שחיתות'. אבל בכך הוא בעצם הכניס את החטא אליו הביתה. ועכשיו, החטא כבר משתלט עליו, והוא מתחיל לנהל את כל המערכה על פי החטא שלו⁶².

נחזור לסיפור שלנו. אותו יהודי נכנס לבית חבירו ורואה הרבה כסף. כמות של כסף שהוא לא רגיל לראות כל יום, ובטח לא להרגיש קשור אליו. היצר הרע נכנס אליו בדקות, ומפתה אותו לגעת בכסף, ולעשות מעשה שיגרום לו להרגיש שיש לו שייכות לכסף. הוא מחליט לחנך את החבר שלו איך שומרים על כסף, ובכך הוא בעצם הופך

60. שמואל ב, יב, א-ה.

61. על ידי כך שאוריה יחזור לביתו, ויחשוב שבת שבע התעברה ממנו.

62. הוא שולח את אוריה להלחם במקומות המסוכנים, ופוקד על כולם לסגת ולהשאיר אותו לבד.

להיות 'המבין' בכסף, ואחד שיש לו אחריות אמיתית לכסף. כרגע, היצר הרע עדיין הלך. הוא ייקח את הכסף, והוא תקף יחזיר.

אבל אחרי שהוא מתחיל, זה כבר נהיה לא נעים. כמו אורח שלא נעים לסלק מהבית, גם את היצר הרע והגניבה כבר לא ממש נעים לסלק. כולם ידעו, כולם יבינו, כולם יראו. וכבר הוא בוחר להשאיר את הכסף אצלו ולטשטש את המעשה שהוא עשה.

ולבסוף, היצר מנהל לו את החיים. הוא עוזב את משפחתו ואת כל מכריו (וכמובן את ידידו הקרוב), ונוסע למקום רחוק - רק בגלל שכך אמר לו היצר הרע.

עד כאן תיארונו את שלבי השתלטות היצר הרע על האדם. עכשיו נמשיך ונראה כיצד הבעל שם טוב מתייחס לאדם כזה, שהיצר הרע השתלט עליו, עד כדי כך שהוא מנהל לו את החיים.

נתאר לעצמנו: אותו יהודי שומע לעצת היצר הרע, לוקח את צרור הכסף הגנוב, עוזב את מקומו, חבריו ומשפחתו - ובורח. הוא ודאי מרגיש גנב גמור. מלבד גניבת הכסף, הוא גונב את דעת הבריות, את דעת אשתו ומשפחתו. ובניגוד לגנבים אחרים שגונבים וחוזרים לחיים - אין לו בחיים אלא הוא וגניבתו. היא מנהלת את חייו, מרחיקה אותו מכל מה שהיה לו עד היום. כך הולך אותו יהודי, עם צרור כספו הגנוב, וחושב על עצמו.

אבל מה רואה הבעל-שם-טוב? הוא רואה בעל תשובה גמור. הוא רואה יהודי מלא בחרטות, שהמחשבה על הכסף הגנוב שנמצא אצלו בכיס מטריפה את דעתו, ואוכלת אותו מבפנים. הוא מרגיש שהוא לא מסוגל לשבת עם הכסף הגנוב ולא לעשות שום דבר. הוא חייב לקום ולעשות איתו משהו, אולי ככה הוא יצליח לתקן. נכון, הוא רק בורח יותר ויותר. אבל באמת הוא מנסה לברוח מהטעות שלו, הוא רוצה לתקן אותה.

מה הוא באמת צריך? הוא צריך מישהו שיצליח לראות שהוא באמת רוצה טוב. מישהו שיחשוב כך בעצמו, שיצליח לשכנע בכך אותו, ויותר מכך שיצליח לשכנע את כל הסביבה ('הב"ד שבעיר') שהוא באמת רצה ורוצה לעשות רק טוב.

משמעות הדברים בייעוץ (ובעצם בכל הסתכלות על הזולת) היא כפולה: דבר ראשון, לדעת איך להסתכל על הזולת. להסתכל בעיניים טובות ומאירות, לראות את הטוב שבו, לראות רק כמה הוא רוצה לעשות טוב, וכמה הרע ש'קורה לו' מלא חרטות. ממש כמו הבעל שם טוב שאהבת ישראל שלו גרמה לו לראות רק את הרצונות הטובים של היהודי.

לעיתים חושבים שמייעץ טוב הוא אחד שמצליח לראות את השורשים הרעים והפגומים של כל המעשים והקשיים של האדם שמתייעץ איתו. אבל האמת היא שמייעץ טוב הוא מי שיכול לראות את השורש המאיר שלו, שבאמת אין לו שום קלקולים ופגמים, והכל רק רצונות טובים.

ודבר שני, לתת לזולת כח להסתכל ככה על עצמו, ולראות איך הסביבה גם היא תסתכל עליו כך. באמון מלא שהוא רוצה לעשות טוב גמור, ושגם כשהוא עשה דברים לא טובים - הוא באמת היה רק שלם ותם.

חדש!

עלון מעמקים ישירות למייל

ניתן לקבל את העלון ישירות למייל להדפסה

לקבלת העלון פנה למייל ataitor1@gmail.com

שו"ת מעמקים

שאלות ותשובות עם הרב

נהנים לצום

שאלה: תכף מגיעים ימי השובב"ים, האם טוב לצום? האם יש דבר כזה לאכול פינוקים כדי לשמח בעבודת ה'?

תשובה: נגיד קודם כל הנחות עבודה פשוטות: למה אנחנו רוצים שאדם לא יהיה שטוף בגשמיות, האם בגלל שאנחנו חושבים שגשמיות זה רע? או שהעיקר זה שאלוקות זה טוב?

♦ העיקר – הקשר עם ה'

ברור שעיקר מה שאנחנו רוצים להגיד הוא שאלוקות זה טוב, שקשר עם הקב"ה זה טוב. הבעיה בגשמיות היא זה שהיא מרחיקה את האדם מה', ולא זה שהיא עצמה רעה. זה צריך להיות משהו שמונח כפשוט. הבעיה בגשמיות היא שהיא מרחיקה את האדם מהקב"ה.

ממילא אנחנו מבינים שהמדד ל'האם כדאי לשקוע בגשמיות', האם זה לכתחילה או בדיעבד, וכל השאלות הללו - קודם כל אני צריך לשאול את עצמי האם זה מקרב אותי לקב"ה ועושה לי יותר אהבת ה', או פחות אהבת ה'. זו השאלה שצריכה להישאל.

הרבה פעמים מה שקורה הוא שכשאדם לא אוכל - זה מכווץ אותו, ולפעמים זה גם מוליד בו כעס על הקב"ה. ואם בשביל לא לכעוס על הקב"ה, לא להיות מכווץ,

אוכלים - זה ודאי יותר מאשר להיות מכווץ ולא לאכול. כי לא לאכול זה רק אמצעי, אבל לא להיות בכעס עם ה' - זה הדבר עצמו, להיות קשור לקב"ה.

רק שהרבה פעמים זה עובד הפוך. כלומר: שאם אתה שקוע יותר מידי בגשמיות - זה גורם לך לכעס, וזה גורם לך להיות שקוע במשהו אחר, במקום שהקב"ה יעניין אותך. לפעמים יוצא שבחשבון אני מעדיף שתפרוש מהגשמיות, ושהשכל שלך קצת יתנקה, ותוכל להבין שיש משהו כזה קשר עם הקב"ה. כי מרוב שאתה שקוע בגשמיות אתה לא יכול להבין שיש דבר כזה בכלל...

הרבה אנשים חושבים שאין דבר כזה תענוג מה', שאי אפשר להרגיש את זה. חושבים שיש רק תענוג מגשמיות, אבל היחס לקב"ה הוא שזה מוכרח, 'נו, אין מה לעשות...', אבל זה לא תענוג. כשמישהו חי כך, שהקב"ה זה אילוץ, והגשמיות זה תענוג - אז הרבה פעמים הסיגופים עוזרים לו מאד לענין הזה, להבין שזה לא כך. לפעמים זה עוזר.

♦ לצום כדי ליהנות מהחיים

זה טוב שאתם שואלים את זה עכשיו, כי עוד מעט מתחילים ימי השובבי"ם, וזו הזדמנות לכל מי שאוהב לצום. למרות שחסידים לא אוהבים לצום, הרבי לא אהב שצמים, בכל זאת אם כמה יצומו כאן - לא נכעס...

אם זה משעשע, שכמו שאפשר לשחק כדורגל, כך אפשר גם לצום; אם אדם צם, ונהנה מזה ששובבי"ם זו הזדמנות להתחזק - אז מצוין. אם צום מרחיק אותו משמחה ואהבה לה' - זה ודאי לא טוב. אבל אם זה עושה אותך מרוכז יותר בזה שה' הוא החיים שלנו וזה העיקר - אז מצוין. אם אחד צם - לא בגלל שהוא לא אוכל, אלא בגלל שהוא רוצה להיות מרוכז בעבודת ה' - אז מצוין.

אני לא אוהב שיוצאים כל כך הרבה נגד הצומות כי גם הצומות עושים הרחבת הדעת. כשאדם עסוק בלצטט הרבה את המהר"ש (שהיה נגד צומות ובעד לחשוב על אלוקות - וכך להרזות) - הוא יכול מרוב שומן לא לזוז... אולי אם הוא יצום ארבעה-חמישה ימים בשבוע - זה יכול להיות מעניין, פתאום יתחיל לזוז לו משהו בחיים. אם הוא יעשה ענין מזה שהוא צם - זה אכן לא דרכם של חסידים, אבל אם הוא יתחיל לזוז - למה לא?

אני אומר את זה הפוך מאדמו"ר הזקן כאילו, הוא אמר (לגבי הנאות היתר) - אם צריך לאכול - שיאכל, ואני אומר - אם הוא צריך לצום - שיצום, למה לא? מה אתם עושים מזה ענין? אם בשני וחמישי של שובבי"ם הוא שקוע בבית המדרש ולא יורד לחדר

האוכל - בשביל הספורט, שיהיה עובד ה' קצת - זה מעולה. צריכים להיות עובדי ה'! להיות זריזים, קלים, לא להיות שמנים (המהר"ש עצמו הסתגף מאד, כנודע, וגם הרבי כך, כל הרביים - כי זה היה מעניין להם...).

הענין הוא שאדם רוצה להיות קליל ולא להיות שמן. היום מרוב שמפחדים מהישות שיש בתעניות אז לפעמים מפסידים את הדבר המאד פשוט הזה, שהוא גם כיף באמת. יש הרבה ישות גם בלאכול... כשקוראים סתם כך את אדמו"ר הזקן, רואים שזה מה שהוא אומר בדרך כלל - למעט כמה שיותר בתענוגי העולם הזה, כי הם הופכים אותך להיות מאד כבד ולא זריז בעבודת ה', לא רוחני. וזה טוב שאנשים דוקא יתחילו ליהנות מהחיים, וידעו שיש חיים מאד מעניינים בצומות, ברוחניות. ששימו לב שלא רק אוכל נותן תענוג בחיים.

אמנם בשבת אומרים לאכול, אבל הרבי היה צם גם בשבת. מי שהאכילה היא צער בשבילו - מותר לו לצום. הרבי היה מתוועד, אומר דברי תורה, והאכילה הייתה רק מפריעה לו באמצע העבודה.

שאלה: פעם לא היו צמים כדי להתענות וכו'?

תשובה: לי יש תענוג להגיד לכם את הצד הזה. בדור הזה אני מרגיש שהרבה פעמים אנשים מרוב שהם רוצים להגיד שטוב להיות שמנים וליהנות מהחיים, והכל צריך להיות בסבבה בעבודת ה' (עיין במאמר של הרב יצחק על 'תורה שלמדתי באף' שיצא עכשיו⁶³), מרוב שכולם רוצים כל הזמן ש'תחבקו אותי ותלטפו אותי', אז לי עושה לי חיות להגיד את זה, יותר מאשר להגיד הפוך...

שאלה: אין ענין באוכל של בירור ניצוצות?

♦ בירור ניצוצות

תשובה: בירור ניצוצות⁶⁴ הכוונה שבאוכל יש משהו חי, והוא עושה אותך עוד יותר חי בקשר עם ה'. לדוגמא: כמו שאנשים מגיעים לחתונה; יש כאלה שיושבים בתוך הצלחת, ויש כאלה שרוקדים. ואתה מצליח לקחת משהו מתוך הצלחת ולהכניס אותו לריקודים, ואתה הופך אותו מלהיות שמן - להיות רזה. זה נקרא שלקחת את הניצוץ שהיה בצלחת, ושמת אותו בריקוד. זה בירור ניצוצות.

זה לא שרקדתי, והחלטתי שצריך לברר ניצוצות, ולכן התיישבתי בתוך הצלחת ואף אחד לא יכול להקים אותי ודי. ובסוף כולם בתוך הצלחת.

63. גליון נפלאות ויגש תשפ"ה.

64. ראה עוד על כך בחוברת "מבוא השער" הערה 59.

